

TYÖELÄKE

3
95

**TURVATTU
TULEVAISUUS**

AJASSA

ELÄKEJÄRJESTELMÄ PERUSTUU TYÖELÄKKEESEEN 2

Sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkäreen mukaan itse maksettu työeläke on eläkejärjestelmämme perusta.

TYÖ- JA KANSANELÄKKEEN TYÖNJAKO SÄILYTETTÄVÄ 5

Työeläke-lehti kysyi yhdeltä kunkin eduskuntaryhmän tuoreelta kansanedustajalta eläkkeiden kehittämistarpeista lähimmän 15 vuoden aikana. Vastausten mukaan erilaisia kehittämistarpeita löytyy, mutta yleisesti työ- ja kansaneläkkeen nykyinen työnjako haluttiin säilyttää.

TOUKOKUUN SOPIMUKSELLA MILJARDISÄÄSTÖT 12

Toukokuun 18. päivänä työmarkkinajärjestöt tekivät sopimuksen yksityisalojen työeläkejärjestelmää koskevasta toimenpidekokonaisuudesta. Sen mukaan muun muassa eläkkeiden laskuperusteita muutetaan ja vanhuuseläkkeiden indeksiturvaa vähennetään. Muutokset keventävät ensi vuoden maksurasitusta lähes 3 miljardilla.

HALLITUSOHJELMASSA EI JUURI UUTTA 22

Paavo Lipposen hallitusohjelman keskeiset talouspoliittiset sitoumukset liittyvät matalaan inflaatioon, valtion talouden tasapainottamiseen, työllisyyden parantamiseen sekä verotuksen rakenteen muuttamiseen.

PUHEENVUORO

ERILLISLAKI VAI EI? 10
Sosiaali- ja terveysministeriön ylijohtaja Tarmo Pukkila on vakuuttunut siitä, että työeläkeyhtiöitä varten tarvitaan oma erillislaki.

Näkemystään hän perustelee muun muassa sillä, että työeläkelaitosten toiminta on ollut jopa sijoitustuottojenkin osalta lakisääteistä. Työeläkeyhtiöt eivät myöskään tavoittele voittoa ja EU-ratkaisussa ne jätettiin EU-sääntelyn ulkopuolelle.

PUNTARISSA

TYÖELÄKKEET REMONTTIIN 14
Työmarkkinajärjestöjen ja TELAn edustajat asettivat 17.5.1994 työryhmät selvittämään työeläkkeiden laskusääntöjen, työkyvyttömyyseläkkeiden määrätymisperusteiden, työttömyysajalta karttuvan eläkeoikeuden sekä eläkeindeksin kehittämistarpeita.

Suurimmasta osasta muutoksista työmarkkinajärjestöt ovat päässeet sopimukseen. Työeläke-lehti esittelee kuitenkin lukijoilleen eri työryhmien tutkimia vaihtoehtoja tausta-aineistoksi.

Kuntoutusta entistä varhemmin 14

Työttömyysajan eläketurvan leikkauksilla säästetään hitaasti 16

Työeläkkeiden laskenta-perusteisiin muutoksia 18

Indeksiturvan uudistusvaihtoehtoja 20

TUTKITTUA

MISTÄ APUA VANHANA? 24
Eläkeläiset ovat halukkaita auttamaan iäkkäitä ihmisiä vapaaehtoistyöntekijöinä. Esimerkiksi piha- ja korjaustyöhön halukkaita miehiä on tutkimuksen mukaan yllättävän paljon. Sen sijaan raskaat kotityöt eivät houkuttele. Tulokset ilmenevät ETK:n ja Vanhustyön keskusliiton toukokuussa julkaisemasta tutkimuksesta.

FAKTA

TYÖELÄKELAITOSTEN TOIMINTA VUONNA 1994 27
Työeläkeyhtiöiden omien luonnehdintojen mukaan lama on hiljalleen taittumassa. Se näkyy muun muassa maksutulon kääntymisenä nousuun ja vakuutettujen työntekijöiden määrän kasvuna.

YRITTÄJÄELÄKKEIDEN JUHLAA 32
Yrittäjäeläkkeiden 25-vuotisjuhla kokosi lähes neljäsataa osanottajaa toukokuun lopulla Finlandia-talolle.

TYÖKYKYKESKUS AUTTAA 36
Työkykykeskuksen tehtävänä on kehittää työkykypalveluja, -kokeiluja ja erityisesti työkykyä ylläpitävää toimintaa. Se on eräänlainen yhdysside Työterveyslaitoksen ja yritysten välillä. Viime vuoden lokakuussa toimintansa aloittanut Työkykykeskus toimii Työterveyslaitoksen uutena palveluyksikkönä.

Jouko Laitinen

TULEVAISUUS TURVATTU

OSASTOT

LUKIJAN KYNÄSTÄ	34
TIEDOKSI	38
TKN:N SUOSITUKSIA	39
ENGLISH SUMMARY	40
ELÄKE-EETU	

Eläke on ihmisen tulevaisuuden turva. Tilanne on tavallaan luonnon, jos joudutaan jatkuvasti pohtimaan, onko eläkejärjestelmän tulevaisuus turvattu.

Tällainen pohdinta on kuitenkin eläkejärjestelmän piirissä välttämätöntä ja tavallaan arkirutiiniin kuuluvaa työtä. Viime vuosi — laman aikana — monet ovat tätä pohdintaa tehneet syvästi huolissaan ja tulevaisuudessa on näyttänyt olevan paljon tavanomaista suurempia huolen aiheita.

Meidän työeläkejärjestelmämme, joka laajasti ymmärrettynä koskee kaikkia ansiotyössä olevia ja olleita ihmisiä, on monin vuorovaikutteisoin sitein kytköksissä kansantalouteen ja sen kehitysnäkyymiin. Tämän vuoksi on luonnollista, että kansantalouden syvissä vaikeuksissa eläkejärjestelmä ei voi jäädä sivusta seuraajaksi.

Viime vuosien aikana työeläketurvaan on tehty syvällisiä muutoksia. Muutoksilla on osin etsitty ratkaisua eläketurvamme pahimpaan ongelmaan — kovin varhaiseen eläkkeen alkavuuteen — osin rahastointiasetetta alentamalla pienennetty vakuutusmaksujen korotuspaineita, mutta toisaalta myös kuitenkin vahvistettu eläketurvan rahoitus pohjaa.

Muutokset ovat olleet mittavia. Silti eläketurvan tulevaisuutta varjostavat uhkat eivät ole poistuneet. Monet ovat olleet edelleen sitä mieltä, että työeläkevakuutusmaksut nousevat tulevaisuudessa liian korkeiksi. On pelätty, että nuoret työssä olevat ihmiset, joiden mielessä eläke on vielä kovin epätodennäköinen tulevaisuuden kuva, eivät ole halukkaita työllään kustantamaan niin kallista eläketurvaa.

Viime kuussa syntynyttä työmarkkinajärjestöjen sopimusta työeläkejärjestelmän rahoituksen ja etujen tasapainottamisesta onkin tervehdittävä suurella tyydytyksellä. Se osoittaa, että työeläketurvan ensiarvoisen tärkeät takuumiehet — työmarkkinajärjestöt — edelleen haluavat kantaa vastuun eläkejärjestelmän tulevaisuudesta.

Sopimukseen sisältyvät työeläketurvan muutokset pienentävät voimakkaasti vakuutusmaksun korotuspaineita. Samalla uudistukset kuitenkin ovat sosiaalipoliittisesti varsin perusteltuja ja sopivat eläketurvan pitkän tähtäimen kehityslinjoihin.

Meidän työeläkejärjestelmän piirissä työskentelevien on toivottavaa, että muutosesitysten parlamentaarinen käsittely etenee kitkattomasti ja on jo nyt välittömästi aloitettava ne laajat tekniset valmistelut, joita lainmuutosten kitkaton toimeenpano edellyttää.

Menestystä tähän tärkeään tehtävään.

Matti Uimonen

SUOMEN

ELÄKEJÄRJESTELMÄ PERUSTUU TYÖELÄKKEESEEN

— Toimivan ja kestävä eläkejärjestelmän elementit ovat kasassa. Nyt päästään aloittamaan lainsäädännön valmistelu. Koko ajan on muistettava, että kenenkään maksussa olevaa eläkettä ei ole tarkoitus pienentää. Tulevia eläkkeitäkin leikataan vain hieman, Mönkäre painottaa.

Mönkäre kertoo, että ensimmäiset työviikot ministerinä ovat olleet kiireisiä ja paljastaneet koko sen kirjon, joka hänelle kuuluu. Sosiaali- ja terveysministerin salkku on painava, sillä Mönkäre vastaa myös asuntoasioista. Ahon hallituksessahan asuntoasioita hoiti oma ministeri. Toisaalta osa sosiaali- ja terveysministeriön tehtävistä kuuluu ministeri Terttu Hutulle.

— Asioita on paljon, ja niihin pitää päästä nopeasti sisälle. Samalla on kohdannut ihmisten huolen siitä, mitä olemme tekemässä. Ei meillä itselläkään ole täysin yksityiskohdista näkemystä kaikista toimenpiteistä. Kansalaisia ja kansanedustajia on kuitenkin jatkuvasti informoitava.

Päällekkäisyyksistä eroon

Sosiaali- ja terveysministerin rooli on Mönkäreen mukaan Lipposen hallituksessa hyvin vastuullinen tehtävä. Hallituksen 25 kohdan säästöstä kymmenen kohtaa on Mönkäreen valmisteltavana.

— Haasteellista on myös se, että nämä asiat pystyy selvittämään ihmisille oikein. Lapsilisiin tehtävät muutokset selvittivät jo osaltaan sen, että loppujen lopuksi mistään kauheista asioista ei ole kysymys. Kysymys on pienestä takapakista, jotta koko järjestel-

män toimivuus voidaan säilyttää, korostaa Mönkäre.

— Asioiden edelle ei pitäisi malttamattomasti kiirehtiä. Jos pinnallisesti katsotaan vain yhtä toimenpidettä, voihan se näyttää tuloerojen kasvattamiselta. Hallitusohjelman keskeinen sisältö on kuitenkin sosiaaliturvan päällekkäisyyksien, kannustin- ja köyhyysloukkujen löytäminen ja poistaminen. Meillä on paljon tietoa asioista, mutta niitä ei ole osattu vetää yhteen.

Valtiovarainministeri ei ole vastapuoli

Mönkäre ei usko, että joutuu edeltäjien tavoin törmäyskurssille valtiovarainministerin kanssa.

— Valtiovarainministeriön tehtävänä on valvoa, että emme rönsyile yli rajojemme. Ensimmäistä kertaa historian aikana joudutaan todella etsimään vähennyksiä. Ei valtiovarainministeri varmastikaan koe olevansa tässä työssä sosiaali- ja terveysministerin vastapuoli. Me olemme mukana Lipposen hallituksessa ja sitoutuneet sen ohjelmaan. Tarkoituksena ei ole tehdä muuta kuin, mitä hallitusohjelmassa on sovittu.

— Muutokset on perusteltava hyvin ja sovittava laajalla pohjalla. Lapsilisiäleikkaus on tästäkin hyvä esimerkki. Ensin asiaa valmisteltiin sosiaali- ja terveysministeriössä, sitten keskusteltiin, asiaa hiottiin ja lopulta hallituksessa tehtiin päätös. Tällaisen prosessin jälkeen asiasta kertominen on paljon helpompaa, kuin jos asiasta olisi riideltä julki-suudessa.

Yhteisvastuullinen työllisyyden hallitus

— Tällä hetkellä hallituksessa vallitsee ”talvisodan henki”. Hallituspohja on uudenlainen, raikas ja luottamusta herättävä. Työmarkkinajärjestöjen kanssa on lähdetty siitä, että he tekevät omat esityksensä, joita sitten jatkojalostetaan kolmikantaperiaatteen mukaisesti. Se, miten pitkään kuherruskuukausi jatkuu, riippuu varmasti siitä, miten talous ja työllisyys kehittyvät, kertoo Mönkäre.

Mönkäreen mukaan nuorten pitkäaikais-työttömyys on suomalaisen yhteiskunnan kohtalonkysymys. Hän korostaa sitä, että Lipposen hallitus on nimenomaan yhteisvastuullinen työllisyyden hallitus.

— Me olemme valmiita avoimesti keskustelemaan kaikista työllisyyteen vaikuttavista asioista. Hallitusohjelmaan on kirjattu konkreettisia toimenpiteitä, jotka helpottavat pienten ja keskisuurten yritysten asemaa. Lisäksi tulevat kaikki työttömyysturvauudistuksen ajatukset, joissa lähdetään aktiivoimaan suuntaan. Tämä tuo myös velvoitteita yhteiskunnalle.

— Lisäbudjetti on ensimmäinen konkreettinen teko, joka takaa uusia työpaikkoja, Mönkäre muistuttaa.

Mönkäreen mukaan yhteiskunnan jakaantuminen on vaarana, jos syrjäytymisvaarassa oleviin ihmisiin ei erityisesti kiinnitetä huomiota. Lipposen hallituksen henki on kuitenkin se, että näitä ihmisiä ei pidä unohtaa. Kysymys on siitä, että löytyy tahtoa etsiä heikommat ja pitää heistä huolta.

**Sosiaali- ja terveysministeri
Sinikka Mönkä on erittäin tyytyväinen siihen,
että työmarkkinajärjestöt pystyivät toukokuussa sopimaan
työeläkkeiden rahoituksen ja etuuksien tasapainottamisesta.
Tämä on hänen mukaansa tärkeää,
sillä itse maksettu työeläke on eläkejärjestelmämme perusta.**

*Haastattelu: Kimmo Norrmén
Eläketurvakeskuksen viestintäosaston tiedottaja
Kuva: Jouko Laitinen*

— Yli 50-vuotiaiden työttömien työllistämisen on erittäin vaikeaa ja vaatii työvoimaviranomaisilta yksilöityjä ratkaisuja. Heidän työttömyyteensä liittyy usein myös muita ongelmia.

Palkansaajien hartiat koetuksella

Hallitus on Mönkärean mukaan tiedostanut selkeästi sen, että palkansaajien hartiat eivät kestä kovempaa verotusta. Myös työeläkejärjestelmälle kohdistuu melkoisia paineita. Keskeistä on, että työeläkemaksu ei nouse liikaa, sillä se uhkaa ihmisten työllistymistä.

— Ainoa terve tapa ajatella on, että ihmisille järjestetään työtä.

— On muistettava, että hallitusohjelmaan sisältyy myös verouudistus. Uudistuksen henki on se, että pienituloisten palkkaverotusta kevennetään ensin. Kansaneläke- ja sairausvakuutusmaksujen poistaminen helpottaa sekä eläkeläisiä että palkansaajia. Tämän lisäksi on luvattu tuloverotuksen keventämistä. Tämä asia on väännetty niin, että hallitus keventää erityisesti suurituloisten verotusta. Ei sellaista mallia kukaan ole esittänyt.

Mönkärean mukaan 1980-luvulla sosiaaliturvaa kehitettäessä tehtiin samat virheet kuin monella muulla sektorilla. Rakennettiin liikaa ja kuviteltiin, että rahat riittävät. Hän uskoo perusteltuja leikkauskohteita löytyvän ilman, että mitään ratkaisevaa romutetaan.

— Olen nähnyt virkamiesten esityksiä ja uskon, että hallitusohjelman säästötavoitteet voidaan tehdä kunnialla. Esimerkiksi opintotuen leikkaus on samaa luokkaa kuin lapsilisäleikkaus, ei se aja ketään perikadon partaalle.

— Muut tukijärjestelmät on tehtävä yleiseurooppalaisesti vertailukelpoiseksi ja kestäväksi. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sairausvakuutuksen peruspäivärahaa, jolla korvataan ansiotuloa, jota ei koskaan ole tullut. Muualla sairauspäivärahaa maksetaan menettetyistä ansiosta.

Eläkejärjestelmä perustuu työeläkkeeseen

Ministeri Mönkärean mielestä eläkejärjestelmämme lähtökohtana on, että työkykyiset

maksavat itse eläkkeensä. Yhteiskunnan velvollisuutena on huolehtia, että työeläkevarat on sijoitettu turvallisesti ja että niillä voidaan maksaa eläkkeet. Kansaneläke on puolestaan takuueläke, jolla yhteiskunta turvaa eläkeikäisen perustoimeentulon.

— Kansaneläkkeen pohjaosan eläkevähenteisyys on nähtävä ihan luonnollisen kehityksen tuloksena. Työeläkejärjestelmä lähestyy 40 vuoden ikää ja on kohta valmis. Jos työura on normaali ja työeläke täysimääräinen, ei ihminen tarvitse kansaneläkettä. Itse maksettu työeläke on eläketurvan perusta, korostaa Mönkäre.

Kansaneläke on tämän ajattelutavan mukaan takuueläke niille, jotka eivät ole pystyneet ansaitsemaan itselleen työeläkettä. Yhteiskunta takaa tällaisen vähimmäiseläkkeen.

— Ylimenovaihe tulee ongelmalliseksi. Tässä törmätään tietysti saavutetun edun ajatukseen. Jos suomalaiset lapsiperheet ja opiskelijat joutuvat tinkimään, niin kyllä seniorikansalaistenkin on ymmärrettävä tämä ajattelutapa. Toteutus on kuitenkin tehtävä niin, että kenenkään maksussa oleva eläke ei pienene. Tämä tarkoittaa myös sitä, että eläkkeet eivät kyllä millään hurjalla vauhdilla nouse.

Yhteiskunnan valvontarooli tärkeä

Ministeri Mönkäre painottaa sitä, että lakisääteisessä eläketurvassa yhteiskunnan valvontaroolin pitää olla selkeä ja hallinnassa. Toinen suuri kysymys Mönkärean mielestä on, miten eläkevarat sijoitetaan, jotta edunsaaja voi turvallisesti mielin olla huolehtimatta asioista. Koko yhteiskunta hyötyy, kun lakisääteinen järjestelmä on terveellä pohjalla.

Ministeri Mönkäre kertoo, että ylijohtaja Tarmo Pukkilan työryhmän ajatuksia jatkamaan asetetaan ilmeisesti kolme työryhmää. Asiat ovat niin tärkeitä, että ne koskevat Mönkärean mukaan koko hallitusta. Myös työmarkkinajärjestöillä on oltava keskeinen rooli valmistelussa.

— Työeläkevarojen sijoitustoiminnan kysymyksissä mietitään parhaillaan tahoja, jotka tulisivat mukaan jatkotyöhön. Vakuutustarkastuksen roolia on puolestaan

pohdittava yhdessä valtiovarainministeriön kanssa. Myös työeläkeyhtiöitä mahdollisesti koskevan lain jatkoselvittelyä varten kaavailaan työryhmää.

Maatalousyrittäjät samalle viivalle

Maatalousyrittäjien arki tuli Mönkäreelle tutuksi hänen tehdessään väitöskirjaansa. Lääketieteen väitöskirja käsitteli maanviljelijöiden homepölykeuhkosairauksia. Yhteistyötä tuli tehtyä myös Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen kanssa, sillä kysymys oli maanviljelijöiden työkyvyn ennustamisesta.

Maatalousyrittäjien eläkkeiden omavastuun korottaminen kuuluu hallitusohjelmaan. Mönkärean mukaan tämä merkitsee sitä, että maatalousyrittäjät joutuvat samaan asemaan, kuin Suomessa kansalaiset keskimäärin ovat. Maatalousyrittämisen pitää olla niin terveellä pohjalla, että maatalousyrittäjät pystyvät maksamaan eläkkeensä kuten muutkin.

— Emme voi lähteä siitä, että sponsoroisimme yhden työtä tekevän ryhmän eläkkeitä. Jos tästä seuraa, että maatalousyrittäjät pyrkivät osoittamaan nykyistä pienempää työtuloa, niin onpa lyhytnäköistä toimintaa, sanoo Mönkäre.

Liikunta pitää vireänä

Ministeri Mönkäre haluaa rauhoitella suomalaisia. Hän uskoo, että Suomessa on neljän vuodenkin päästä hyvää ja toimivaa peruspalvelujärjestelmä. Tämän lisäksi on terveellä pohjalla oleva ansiosidonnainen turvajärjestelmä. Sosiaaliturvaan kuuluu myös vähimmäisturva, jolla yhteiskunta pitää huolta vähempiosaisista.

— Kokonaisuus on mitoitettu niin, että se kestäväällä pohjalla. Koko yhteiskunnan tilkkutäkkimäinen tukiviidakko on selventynyt.

Sinikka Mönkäre kertoo, että pitkistä työpäivistä huolimatta hän pyrkii liikkumaan päivittäin. Liikunta pitää mielen vireänä ja antaa voimia. Ohjelmaan kuuluu muun muassa kävelyä, uintia ja kuntosalilla käyntiä.

— Kotoa löytyy nykyisin kuntopyörä, jota voi polkea televisiouutisia katsellessa, kertoo ministeri Sinikka Mönkäre.

Työ- ja kansaneläkkeen **TYÖNJAKO SÄILYTETTÄVÄ**

Tuoreiden kansanedustajien mukaan työ- ja kansaneläkkeen työnjako on säilytettävä ennallaan. Työeläkkeiden laskentaperusteiden muuttamista, kansaneläkesäännösten yksinkertaistamista ja vapaaehtoisten vakuutusten verovähennysten rajoittamista pidettiin myös tarpeellisena.

Työeläke-lehti kysyi yhdeltä kunkin eduskuntaryhmän kansanedustajalta eläkkeiden kehittämistarpeista lähimmän 15 vuoden aikana. Vastaukset saatiin seitsemältä kansanedustajalta.

Vastavalituilta kansanedustajilta kysyttiin

Miten kehittäisit lähimmän 15 vuoden aikana

- a) työeläkettä
- b) kansaneläkettä
- c) vapaaehtoisia, yksilöllisiä eläkevakuutuksia?

Kuvat: Jouko Laitinen

Esa Lahtela, SDP

"Ei" tavoitetason leikkauksille

jollakin inhimillisellä tasolla suhteessa muiden väestöryhmien elintason.

Tällä tarkoitan myös sitä, että jatkossakin indeksitarkistukset on tehtävä palkka- ja kuluttajahintaindeksin perusteella.

En pidä Ruotsin mallista, jossa vuodesta 2000 lähtien indeksiturva ennen 65 vuoden ikää seuraa palkkaindeksiä ja sen jälkeen ns. sopeutusindeksiä. Tässä mallissa jotenkin yhdenvertaisuus kärsii. Myöskään en pidä kovinkaan perusteltuna niitä muutos-hankkeita, joilla eläkepalkan viimeisien työssäolovuosien nelivuotisjaksosta siirryttäisiin jopa 10 vuoden keskiarvon laskentaan. Vakuutetun kannalta on malli kuitenkin syytä perusteellisesti tutkia ja sen paremmuus arvioida.

Nuorten osalta hyvinkin perusteltua olisi muuttaa eläkkeen karttumisikä 23 vuodesta 18 vuoteen. Tämä jos mikä on aina ollut ristiriitainen vakuutusperiaatteen kanssa. Jos kerran maksetaan vakuutusmaksua palkasta niin kuin alle 23-vuotiaatkin tekevät, pitää olla myös oikeus sitä

vastaan saada turvaa. Tässä tapauksessa se on eläkekertymää.

Myös työttömyyseläkejärjestelmä tulee säilyttää.

Kansaneläkejärjestelmää yksinkertaistettava

Kansaneläke tulee säilyttää edelleen työeläkkeen täydentäjänä ja kaikkien suomalaisten vähimmäisturvana. Järjestelmä on siinä osoittautunut hyvin toimivaksi. Se turvaa minimitoimeentulon niille, joilla ei eri syistä ole kertynyt normaalia työeläkettä. Minimieläkkeen tulee olla riittävän korkea. Tarkan markkamäärän asettaminen 15 vuoden jaksolla on vaikeaa, mutta pidän nykyistä minimitasoa kovin alhaisena. Se vaatisi tarkistusta heti, kun taloudellinen tilanne sallii.

Kansaneläkejärjestelmää tulisi mielestäni pyrkiä yksinkertaistamaan. Monien etuuksien viidakko ja perusteista selvilläpysyminen on tavalliselle kansalaiselle mahdotonta.

Verohelpotukset vapaaehtoisilta vakuutusilta pois

Vapaaehtoisten eläkevakuutusten tulee nimensä mukaisesti olla vapaaehtoisia. Mielestäni yhteiskunnan ei tule mitenkään erityisesti niitä tukea esimerkiksi huomattavin eläkemaksujen verovähennysoikeuksin tai eläketulon verohelpotuksin. Tällainen eläkepolitiikka olisi omiaan eriyttämään kansalaisten eläketurvaa perusteettomasti maksukykyisten ja vähempivaraisten välillä.

Omilla varoillaan eläketurvansa parantavien tulee toki sallia ottaa erillisiä eläkevakuutuksia, mutta heidän eläketurvansa parantamista ei tule tukea verovaroilla.

Hyötynä yksilöllisistä eläkevakuutuksista näen työpaikkojen nopeamman vapautumisen ja sitä kautta työllisyystilanteen osittaisen helpottumisen edellyttäen, että eläkevakuutuksella on tavoiteltu eläkeiän alentamista eläketulon korottamisen sijasta.

Työeläkejärjestelmä on osa ansiosidonnaista, työllä ansaittua sosiaaliturvaa. Lipposen hallitus on ohjelmassaan asettanut tavoitteeksi myös jatkossakin ansiosidonnaisen sosiaaliturvan säilyttämisen ja kehittämisen.

Mitä kehittämistoimet tulevat aikanaan olemaan, mielestäni työeläkkeiden tavoitetasoa, 60 prosenttia, ei pidä laskea. Myöskään indeksijäädytyksiä ei enää voi pitkään jatkaa ilman, että koko vakuutusluonteisuus romuttuu (kun on maksettu, tulee olla oikeus täyteen korvaukseen) ja se hyvä periaate, että eläkkeellä olevienkin ostovoima säilyisi edes

Mari Kiviniemi, Keskusta

Kansanvakuutuksen periaate säilytettävä

Eläkejärjestelmämme perusrakenne on kunnossa. Kannatan kolmiportaista mallia, jonka perustan muodostaa kaikille kuuluva kansaneläke. Toisen portaana muodostaa työeläke. Kolmantena portaana on mahdollisuus hankkia vapaaehtoista lisäeläketurvaa.

Pitkällä tähtäyksellä eläkekeitä uhkaa rahoituskriisi, joka johtuu sekä ikärakenteen muutoksesta että nykyisen työeläkejärjestelmän ”lupaamasta” eläketason noususta. Siksi tarvitaan väistämättä joitakin muutoksia.

Kansaneläkkeen tarjoamasta perusturvasta ei voi tinkiä eikä mielestäni pidä luopua tärkeistä

kansanvakuutuksen periaatteesta. Sitä merkitsisi pohjaosankin tekeminen työeläkevähenteiseksi. Joka tapauksessa kansaneläkkeen suhteellinen merkitys on vähentymässä.

Työeläkkeiden eläkemenoja hillittävä

Suurimmat haasteet koskevat työeläkkeitä. ”Luvattu” eläketaaso aiheuttaa vuosittain kasvavan rahoitustarpeen, mikä kiristää työntekijöiden verotaakkaa sekä heikentää yritysten ja julkisen sektorin työllistämisedellytyksiä. Nyt maksettaviin eläkkeisiin ei tarvitse puuttua.

Mahdollisimman pian on kuitenkin saatava aikaan päätöksiä, joilla hillitään tulevia eläkemenoja. Ensisijaisina keinoina pitäisin seuraavia: eläkepalkan laskentatavan muutos neljää vuotta pidemmäksi, ns. tulevan ajan oikeutta koskevien ehtojen tiukennus ja toimet tosiasiallisen eläkkeellejäämisiän nostamiseksi. Ilmeisesti myös indeksejä on muutettava niin, että ne reagoivat herkemmin kansantalouden muutoksiin.

Muutokset merkitsevät tinki mistä lakisääteisen työeläketurvan tasosta. Siksi on edelleen oltava mahdollisuus lisätä vapaaehtoisesti yksilöllistä eläketurvaa.

Suvi Lindén, Kokoomus

Kela-maksu pois kansalaisilta ja yrityksiltä

eläkkeidensä kustantamiseen. Ilmaan heitetty kysymys onkin ollut: onko rahastoitu riittävästi?

Mielestäni työeläkemaksun porrastaminen tulee toteuttaa sen ohella, että työeläkettä karttuisi myös alle 23-vuotiaana tehdystä työstä. Työeläkkeiden tavoitetaso on säilytettävä 60 prosentissa ja ns. eläkekattoa ei tule toteuttaa missään olosuhteissa, vaan kaikkien ansiotulojen tulee kartuttaa eläkettä samalla tavalla.

Valmisteilla on eläkejärjestelmäämme erinäisiä muutoksia. Ne liittyvät eläkkeen perustana olevan palkan laskemiseen nykyistä pidemmältä ajalta, nk. tulevan ajan rajoittamiseen sekä työeläkeindeksin määrätymisperusteeseen. Uudistukset ovat aivan oikean suuntaisia.

Työeläkkeen merkitys suhteessa kansaneläkkeeseen kasvaa. Yhä useampi suomalainen nauttii työeläkettä. — Työeläkettä tulee jatkossakin karttua vain työsuhteessa, joten mahdolliset pa-

rannukset esimerkiksi lasten hoitamisesta aiheutuneesta hoitotyöstä tulisivat siten kansaneläkejärjestelmästä.

Kansaneläkkeellä oma rooli

Työ- ja kansaneläke muodostavat eläkeläisen kokonaiseläketurvan. Niitä pitää kehittää kokonaisuutena, jonka yhteydessä muun muassa kansaneläkkeiden pohjaosan eläkevähenteisyys on arvioitava huolellisesti. Kansaneläkejärjestelmällä on oma roolinsa niiden eläketurvana, jotka eivät ole oikeutettuja työeläkkeeseen.

Vapaaehtoisten vakuutusten painoarvo kasvaa

Vapaaehtoisten, yksilöllisten eläkevakuutusten määrä myös kasvaa. Tulevaisuudessa ja jo tänä päivänä työsuhteet ovat määrällisiä. Myös täyden 30 vuoden työhistorian saavuttaminen on-

nistuu yhä harvemmalta. Nyt valmistuva nuori tuskin enää tulee valituksi nk. eläkevirkkaan. Tällöin vapaaehtoiset vakuutukset täydentävät työeläkettä. Jatkossa vapaaehtoisten eläkevakuutusten painoarvo työeläkettä täydentävänä kasvaa.

Mielestäni on tärkeää korostaa sosiaalivakuutuksen vakuutusluonnetta ja selkeyttä sen rahoitusta. Valtion tulisi rahoittaa yleisin verovaroin perusturva. Kansaneläkevakuutusmaksun kerääminen ei siten ole perusteltua yrityksiltä eikä kansalaisilta

Parasta eläkepolitiikkaa on työllisyyden hoidon ohella tosiasiallisen keskimääräisen eläkkeellejäämisiän nostaminen länsieurooppalaiselle tasolle. Tämä vaatii niin eläkelainsäädännön tiukentamista kuin työelämän kehittämistä niin, että ikääntyneempien työpanosta ja -kokemusta arvostetaan.

Suomalainen eläkejärjestelmä elää muutosten aikaa. Viime aikoina on keskusteltu etenkin nk. sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta. Nuoremmat ovat erityisesti olleet huolestuneita siitä, että maksurasitus kasvaa liian suureksi, kun taas eläketurva on pienempi verrattuna vanhempiin ikäluokkiin. Kuitenkin tosiasia on, että jokainen sukupolvi perii aina edeltävältä sukupolvelta koko kansallisvarannon.

Eläkejärjestelmä on osittain rahastoiva, jolloin jokainen sukupolvi osallistuu osaltaan omien

Kari Uotila, Vasemmistoliitto

"Pätkätyöt" TEL:n piiriin

Palkkatyötä tekevien ihmisten näkökulmasta on ensisijaisen tärkeää, että Suomessa on jatkossakin lakisääteinen pakollinen työeläkevakuutus. Työeläkelakeja tulee kuitenkin edelleen kehittää työelämän muutosten mukaan. Onkin ensiarvoisen tärkeää, että myös ns. epätyyppisten työsuhteiden lisääntyessä huolehditaan työeläketurvan kattavuudesta.

Nopeasti pitäisi korjata työeläkelakeja siten, että TEL-eläkettä karttuisi myös alle kuukauden mittaisista pätkätöistä. Samoin on syytä ruveta laskemaan eläkkeet työsuhteiden keskipalkkojen perusteella. Se on oikeudenmukaista ja vastaa paremmin ansaintaperiaatetta kuin nykyinen laskutapa. Työeläkkeiden 60 prosentin tavoitetasosta ei kuitenkaan pidä tinkiä. Työeläkelakien kehittämisen ohjenuorana on lisäksi pidettävä lainsäädännön selkeyttämistä.

Koska työeläke on vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkeajkaan siirrettyä palkkaa on luonnollista, että se rahoitetaan palkkaperusteisin työnantajilta ja työntekijöiltä perittävien maksuin. Työeläkkeiden rahoituspohja on riippuvainen työllisyyden ja palkkasumman kehityksestä.

Kansaneläke täydentäjänä

Myös kansaneläke on tarpeen jatkossakin ja myös palkansaaajille. Kansaneläke täydentää kokonaiseläketurvaa silloin, kun työeläke jää pieneksi. Näin voi käydä pienipalkkaisille, vajaan työhistorian esimerkiksi lastenhoitosyistä tekeville, pitkään osa-aikatoisissa tai muissa epätyyppisissä töissä oleville.

Itse asiassa työelämän kehitysnäkymien valossa on hyvin tärkeää, että työeläketurvaa täydentää jatkossakin kansaneläke. Tämä luonnollisesti edellyttää,

että myös kansaneläkkeen rahoitus turvataan. Kun Lipposen hallitus on päättänyt alentaa ja poistaa palkkaperusteisia kelamaksuja, korvaava rahoitus on kuitenkin järjestettävä.

Verovähennyksistä luovuttava

Eläkeläisten toimeentuloerot ovat meillä teollisuusmaiden pienimmät ja vapaaehtoisia eläkevakuutuksia on otettu toistaiseksi vain vähän. Tämä on seurausta siitä, että lakisääteiset eläkkeet ovat kohtuullisia ja että työeläketasoa ei ole rajoitettu markkamääräisillä katoilla. Jatkossa on syytä edelleen vahvistaa lakisääteisen eläketurvan asemaa. Niinpä vapaaehtoisen eläkevakuutuksen vakuutusmaksujen verovähennyksestä voidaan vastaisuudessa luopua kokonaan.

Päivi Räsänen, SKL

Eläkkeet sopeutettava kansantalouden kestävyyskkyyn

Työeläkejärjestelmä on joutumassa vakavaan rahoituskriisiin. Ilman jonkinlaisia eläke-etuuksien leikkauksia ei selvitä, jotta eläkevakuutusmaksut säilyisivät kohtuullisina. Eläkkeet on sopeutettava kansantalouden kestävyyskkyyn mukaisiksi. Siksi työmarkkinajärjestöjen sopimat työeläkkeiden leikkaukset ovat oikeansuuntaisia.

Kansaneläkkeitä kehitettävä

Kansaneläke on säilytettävä ja sitä on myös kehitettävä. Se on erityisen tärkeää nyt, kun monet

ihmiset ovat jäämässä pitkiksi ajoiksi työelämän ulkopuolelle tai ovat vain tilapäisissä tai lyhytaikaisissa työsuhteissa.

Oma vastuu korostuu

Suhtaudun myönteisesti vapaaehtoiseen, yksilöllisiin eläkevakuutuksiin, vaikka ne luovatkin tuloeroja eläkeläisten kesken. Se on kuitenkin parempi kuin yhteiskunnan avulla ylläpidetyt eläkkeiden tuloerot, kun ihmisten omaa vastuuta elämästään joudutaan muutoinkin korostamaan.

Janina Andersson, Vihreä liitto

Eläke koko työkaaresta

Työeläkkeen laskenta-aika tulisi pidentää niin, että koko työkaari vaikuttaisi eläkkeen suuruuteen eikä ainoastaan viimeiset neljä vuotta. Nykyisellä systeemillä eläkeikää lähestyvä ihminen joutuu tekemään enemmän töitä, kuin mitä hän ehkä haluaisi kartuttaakseen eläkettään viimeiset neljä vuotta.

Mielestäni työntekijöillä tulisi olla mahdollisuus vähentää työtahtiaan, jos se tuntuu mielekkäältä. Tämä valinta ei saisi pienentää henkilön tulevaa eläkettä.

Työn jakaminen olisi erittäin järkevää myös suurta työttömyyttä ajatellen. Näiden järjestelmien tulisi olla joustavia, niin että jokainen saisi itse rakentaa itselleen sopivan työkaaren.

Tulevaisuudessa perinteinen uraputki, jossa vähitellen edetään kohti korkeampaa palkkaa, ei välttämättä ollenkaan ole tavalli-

sin malli. Luultavasti ihmisten ura tulee koostumaan erilaisista pienemmistä palasista, joiden palkka voi vaihdella sekä ylös että alas. Tämänkin takia eläkkeiden kartuma-aika tulisi olla mahdollisimman pitkä, mieluiten koko työkaaren pituinen.

Kansan- ja työeläkkeen jako lähes ennallaan

Kansaneläkkeen pohjaosaa voitaisiin vähentää korkeissa eläkkeissä. Muuten säilyttäisin nykyisen systeemin suunnilleen ennallaan.

Verovähennystä rajattava

Mielestäni myös tulevaisuudessa pääpaino tulisi olla työeläkkeessä sekä kansaneläkkeessä. Mutta lisävaihtoehtona etenkin ihmisille, joilla on lyhyt työura tulisi olla mahdollisuus vapaaehtoisiin, yksilöllisiin eläkevakuutuksiin. Näiden maksujen verovähennys voitaisiin kuitenkin rajata niin, ettei se koskisi ihmisiä, joille kertyy täysi työikä.

Raimo Vistbacka, SMP

Eläkekatto käyttöön

taan huolella — uusia väliinpuutoajaryhmiä ei saa syntyä ja nykyisetkin olisi voitava poistaa.

Lienee väistämätöntä, että jossain määrin on pidennettävä eläkkeen suuruuteen vaikuttavien tulojen aikaa. Esitetty kymmenen vuotta lienee kuitenkin yläraja ja silloin on ehdottomasti otettava huomioon mahdolliset henkilöistä itsestään riippumattomat ”huonot vuodet” kuten esimerkiksi äitiysvapaa, aikuis- tai jatko-opinnot, pitkät työttömyysjaksoit sekä kauan kestänyt työkyvyttömyys. Jos näitä ei huomioida, syntyy edellä mainitsemiani väliinpuotajia.

Työeläkemaksua voidaan joutua jonkin verran nostamaan myös vakuutetun osalta, mutta valtion tulee se huomioida tulo-

verotusta alentamalla.

Kansaneläke on tällä hetkellä yhteiskunnan perusturva niille, joille ei ole ehtinyt kertyä tai muista syistä tule työeläkettä. Näitä ovat kotiäidit, pääosan työpanoksestaan ennen ko. järjestelmän luomista tehneet sekä myös vain vähäistä työeläkettä nauttivat henkilöt.

Kansaneläkkeestä tasavertainen

Mielestäni kansaneläkettä tulee kehittää siten, että se tuo jatkossa vain kansaneläkettä saavat eläkeläiset taloudellisesti työeläkettä saavia tasavertaisemmiksi, ts. kansaneläkkeestä tulee riittävän suuruinen peruseläke.

Tällä hetkellä näkisin oikeana eläkkeen (kansaneläke + sen

lisät) tasona noin 3 500 markkaa kuukaudessa. Sen edellyttämät lisäkustannukset tulee rahoittaa leikkaamalla suurimpia eläkeitä ja ottamalla käyttöön esimerkiksi 12 000 markan suuruinen eläkekatto, jossa huomioitaisiin kaikki eläkkeet sekä myös muut verotettavat tulot.

Vapaaehtoiset eläkkeet yhteensovitettava

Vapaaehtoiset yksilölliset eläkevakuutukset ovat lähinnä hyvätuoloisten ja rikkaiden keino kiertää verotusta ja saada itselleen huipueläke jo ennen varsinaista eläkeikää. Mielestäni nämä monasti vielä työnantajan kustantamat eläkkeet tulisi huomioida edellä esittämässäni eläkekatoissa niin, että ne vähentäisivät työ- ja kansaneläkettä. Niiden vakuutusmaksujen verokohtelua voitaisiin myös kiristää.

Jouko Laittinen

TARMO PUKKILA
*Sosiaali- ja terveysministeriön
vakuutusosaston
ylivohtaja*

Työeläkejärjestelmä on kokenut viime vuosien aikana syvällisiä muutoksia. Tuoreimmista uudistuksista päätettiin äskettäin toimitusjohtaja Puron johdolla käydyissä neuvotteluissa. Järjestelmän kannalta on luonnollisesti myönteistä, että neuvottelutuloksen ansiosta työeläkemaksujen korotuspainetta pystytään 90-luvulla jälleen kerran hillitsemään merkittävästi.

Mitalin toinen puoli on se, että 90-luvulla tehtyjen aikaisempien muutosten tapaan uudetkin päätökset merkitsevät eläketuuksien heikennyksiä. Valitettavaa on myös se, että työeläkemaksut tulevat edelleenkin nousemaan, tosin aikaisempaa hitaammin.

Palkansaajien ja eläkeläisten kannalta 90-luvulla tehdyistä eläkejärjestelmän muutoksista syvällisin lienee palkansaajan työeläkemaksu. Yhteiskunnassa vallitsee suuri yksimielisyys siitä, että palkansaajan vero- ja maksutaakkaa pitää välttämättä laskea.

Työeläkejärjestelmään 90-luvulla tehdyt muutokset liittyvät tietenkin osittain koettuun syvään lamaan, mutta vain osittain. Pysyviksi tehdyt muutokset ja niiden myötä etuuksien heikennykset puuttuvat myös järjestelmän rakenteellisiin vääristymiin. Eläkepalkan uudelleenmäärittely tuo

Erillislaki vai ei?

järjestelmää askeleen lähemmäs vakuutusperiaatteen soveltamista. Vielä tärkeämpää on se, että tulevaa aikaa koskevat ratkaisut pyrkivät osaltaan vaikuttamaan eläkkeellesiirtymisiän nostamiseen.

Järjestelmän suuri ongelma on ollut, että se on itsekin monella tavoin ruokkinut ennenaikaiselle eläkkeelle siirtymistä. Eläkeikään saakka työssä ponnistelleiden kannalta on ollut epäoikeudenmukaista, että he ovat saaneet palkinnokseen varhaiseläkeläisiä alemmat eläkkeet.

Liian aikaista eläköitymistä on edistänyt myös se, että ainakin lyhyellä aikavälillä myös työnantajat ovat hyötäneet siirtämisenestä ennenaikaiselle eläkkeelle.

On vaikea uskoa, että nykyisin ihmisten terveydentila olisi huonompi kuin 60-luvun alussa työeläkejärjestelmää luotaessa. Elintason kohoamisen seurauksena 60-luvun alusta suomalaisten odotettavissa oleva elinikä on tilastollisen vuosikirjan mukaan kasvanut miehillä kuudella ja naisilla seitsemällä vuodella.

Samana aikana 60 vuotta täyttäneiden miesten odotettavissa oleva elinikä on kasvanut kolmella ja vastaavasti 60 vuotta täyttäneiden naisten odotettavissa oleva elinikä on kasvanut viidellä vuodella.

"Markkinataloudelle vierasta on se, että viime kädessä ja vaikeuksien hetkellä työeläkeyhtiön vakavaraisuudesta kykenevät huolehtimaan korotettuina maksuina vain työnantajat ja työntekijät yhdessä".

Tästä myönteisestä kehityksestä huolimatta samana aikana työelämässä mukana olevien 60-64-vuotisten miesten osuus on pudonnut 80 prosentista alle 25 prosenttiin.

Ei ole vaikea ymmärtää, mitä kehitys on merkinnyt työeläkejärjestämisen kustannusten kannalta.

Työeläkejärjestelmän kustannusten nopeaa kohoamista edistivät erityisesti ratkaisut, jotka johtivat varhaiseläkeläisten määrän nopeaan nousuun. Viimeisten parinkymmenen vuoden aikana järjestelmää on kehitetty myös liian optimististen taloudellisten oletusten varassa.

Näyttää siltä, että tavalliset kansalaiset tietävät työeläkejärjestelmästä ja omista eläkkeistään sangen vähän. Rehtoriajaltani mieleeni on jäänyt sosiaalipoliitikon opiskelija, joka ilmeisesti närkästy minulle kannustaessani opiskelijoita verraten nopeisiin opintoihin.

Pidin nimittäin kohtuuttomana 8-10 vuoden opiskeluaikoja. Kyseinen opiskelija oli sitä mieltä, että yliopistossa pitää voida opiskella kaikessa rauhassa elämää.

Jätin silloin sanomatta, että elämää opiskeltaessa yliopiston ulkopuolinen maailma saattaisi olla tarkoitukseen parempi vaihtoehto. Joka tapauksessa muutama vuosi sitten oli yleistä, että

opiskelijat valmistuivat korkeakouluista 30 vuotta täytettyään.

Nuoret eivät ilmeisesti tiedä, että 30-vuotiaana valmistuvat eivät voi saavuttaa 60 prosentin eläketasoa 65 ikävuoteen mennessä, ellei heillä ole eläkkeeseen oikeuttavaa työhistoriaa ennen valmistumistaan. Ilmeisesti nuorella iällä eläkeasiat ovat vielä niin kaukaisia, että ne eivät ole vielä tuolloin kiinnostavia.

Kuten tämäkin esimerkki osoittaa, saattaisi olla paikallaan sisällyttää jokaisen opiskelijan yleisopintoihin jakso työeläkejärjestelmästä. Työeläkejärjestelmän läpinäkyvyyttä pitäisi yleisemminkin lisätä ja saada kansalaiset kiinnostumaan nykyistä enemmän heitä kaikkia koskevasta järjestelmästä.

Olen samaa mieltä erään selvitysmiestehtävänä aikana haastattelemani asiantuntijan kanssa siitä, että työeläkejärjestelmä ei saa olla mitään salatiedettä.

Suomessa työeläkejärjestelmän hoito on uskottu yksityisille laitoksille. Vammalan seudun eläkekassan ongelmat ja erityisesti Eläke-Kansan konkurssi ovat vahduttavia ja konkreettisia esimerkkejä siitä, että työeläkejärjestelmän hoitojärjestelmäänkin liittyy haavoittuvia osia.

Työeläkelaitosten ongelmista on kysymys paljolti siitä, miten ne sijoittavat käytössään ole-

vat työeläkevarat. Kysymys on eläkelaitosten hallinnossa tapahtuvasta inhimillisestä päätöksenteosta, joka liittyy lähinnä tuleville eläkeläisille kuuluvien varojen käyttöön.

Työeläkelaitokset toteuttavat merkittävää sosiaaliturvan osaluetta, lakisääteistä työeläkevakuutusta. Lakisääteisyytensä takia yhteiskunnalla on suuri intressi sen suhteen, miten työeläkelaitokset tehtävänsä toteuttavat.

Sijoitustoimintaa lukuunottamatta työeläkeyhtiöiden toiminnassa on vain vähän liikeyritykselle ominaisia piirteitä. Senkin osalta voidaan havaita, että sijoitustoiminnan tuotto on seurannut hyvin kiinteästi takaisinlainsäätelyä.

Ilmeisesti kovin suurta liioittelua ei olekaan toteutus, että työeläkelaitosten toiminta on ollut jopa tuottojenkin osalta lakisääteistä. Lakisääteisen sosiaalivakuutuksen olemukseen tiukka sääntely luonnollisesti sopiikin.

Markkinataloudellinen komponentti liittyy tietenkin sijoitustoiminnan riskeihin, jotka voivat olla kohtalokkaita, koska suuremmin työeläkeyhtiön kyky sietää sijoitustoiminnan riskejä ovat verraten huonot.

Toisaalta markkinataloudelle vierasta on se, että viime kädessä ja vaikeuksien hetkellä työ-

eläkeyhtiön vakavaraisuudesta kykenevät huolehtimaan korotettuina maksuina vain työnantajat ja työntekijät yhdessä.

Työeläkeyhtiöt eivät myöskään tavoittele voittoa. Lisäksi EU-ratkaisussa työeläkeyhtiöt jätettiin EU-sääntelyn ulkopuolelle.

Kaikesta edellä sanotusta huolimatta lainsäädännössä työeläkeyhtiöitä pidetään vakuutusyhtiöinä muiden vakuutusyhtiöiden joukossa, joten niiden toimintaa sääntelevät osakeyhtiölaki ja vakuutusyhtiölaki.

Nämä lait on alunperin säädeltä sosiaaliturvaa toteuttavista työeläkeyhtiöistä suuresti eroavia yhtiöitä varten. Nämä ovat muutamia painavia perusteita sille, että selvitystehtävässäni päädyin suosittamaan erillislakia työeläkeyhtiöitä varten.

Julkisuudessa esitettyjen näkemysten mukaan monet työeläkejärjestelmän edustajat ovat suhtautuneet torjuvasti työeläkeyhtiötä koskevan erillislain tarpeellisuuteen. Itse olen kaikista ilmenneestä vastustuksesta huolimatta edelleenkin vakuuttunut siitä, että työeläkejärjestelmän oman edun takia erillislaki tarvitaan.

Toukokuun sopimuksella

**Eläkepalkka lasketaan viimeisten 10 vuoden palkasta.
Varhaiseläkkeiden tulevan ajan karttumista pienennetään.**

Toukokuun 18 päivänä johtaja Raimo Kantola SAK:sta, pääsihteeri Seppo Juntila Toimihenkilökeskusjärjestö STTK:sta, pääsihteeri Risto Piekka AKAVA:sta, johtaja Lasse Laatu Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitosta ja johtaja Pekka Merenheimo Liiketyönantajain Keskusliitosta tekivät sopimuksen yksityisalojen työeläkejärjestelmää koskevasta toimenpidekokonaisuudesta. Alan historiaan jääviä neuvotteluja veti Ilmarisen toimitusjohtaja Kari Puro.

Tärkeintä ratkaisussa on sen syntymistapa työmarkkinaosapuolten neuvottelutulosena. Työmarkkinavetoinen päätöksentekomalli on suomalaisen työeläkejärjestelmän keskeisintä ydintä.

Sopimukseen pääseminen osoittaa, että ydin on terve ja toimiva. Samaa vahvistaa sopimukseen kirjattu lausuma siitä, että osapuolet pyrkivät myös jatkossa edistämään ja turvaamaan perusteitaan ja peruseduillaan nykyisenkaltaisen työeläkejärjestelmän säilymisen ja kehittämisen.

Säästöt neljä prosenttiyksikköä palkoista

Tulevia työeläkemenoja toukokuun sopimus vähentää neljä prosenttiyksikköä palkoista. Nykyisten arvioiden mukaan työeläkemaksu olisi vuonna 2030 ilman sopimuksessa esitettyjä toimenpiteitä 29 prosenttia palkoista ja ne huomioon ottaen 25 prosenttia.

Ensi vuonna työeläkemaksun korotustarve on noin 0,6 prosenttiyksikköä, mikä jää alle hallitusohjelman prosenttirajan. Maksukorotus jakautuu tasan työnantajille ja työntekijöille, joiden maksu tulisi näin ollen ensi vuonna olemaan 4,3 prosenttia. Ilman toi-

menpiteitä korotustarve olisi ollut 2,4 prosenttiyksikköä ja palkansaajan työeläkemaksu olisi noussut 5,2 prosenttiin palkasta.

Suurin osa maksukevennyksestä tulee indeksimuutoksista, niiden vaikutus on ensi vuonna 0,7 prosenttiyksikköä. Työkyvyttömyyseläkkeiden leikkauksien vaikutus on 0,4 prosenttiyksikköä.

Kaikki sopimuksessa esitetyt muutokset tulevat voimaan 1.1.1996.

Sopimus on periaatepäätös, joka etenee eduskuntakäsittelyyn normaalia lainsäädäntötietä.

Eläkepalkan laskusäännön muutos

Eläkepalkka on tähän asti laskettu kunkin työsuhteen päättyessä neljän viimeisen vuoden ansioista. Uudistus pidentää tarkasteluajan kymmeneen vuoteen. Jos työsuhde on lyhyempi, käytetään kaikkia vuosia.

Uudistus pienentää eläkemenoja, koska eläkkeet kymmenen vuoden säännöllä laskettuna ovat keskimäärin muutaman prosentin pienempiä kuin nykyisellä tavalla lasketuna. Väheneminen ei ole tasaista. On aloja, esimerkiksi urakkapalkkainen teollisuustyö, joissa ansiot saattavat laskea ennen eläkeikää. Näissä kymmenen vuoden sääntö antaa paremman eläkkeen. Menettäjiä ovat ne, jotka ovat voineet ennen eläkeikää lisäansioilla kohentaa eläkepalkkaansa.

Eläkepalkan muutos toteutetaan vähitellen. Vuodet 1992 - 1995 otetaan huomioon vanhaan tapaan kaksi keskimmäistä neljästä säännöllä. Kolmas vuosi tulee vuodesta 1996, neljäs vuodesta 1997 jne. Kokonaan uudenlaisia eläkepalkkoja lasketaan vasta ensi vuosituhannen puolella.

Eräs ongelma eläkepalkan laskennassa olisi huonojen vuosien vaikutus. Lama, työttömyys ja lomautukset voivat alentaa ansiotason tavanomaista pienemmäksi. Jotta eläkepalkka ei niiden vuoksi laskisi, jätetään uudessa laskentatavassa pois ne vuodet, joi-na vuosiansio on pienempi kuin 50 prosenttia valintavuosien keskiarvosta. Poisjätettyjä vuosia voi olla enintään kolmasosa eläkepalkkavuosista.

Tulevan ajan oikeus

Tulevan ajan oikeus tarkoittaa sitä, että työkyvyttömyyseläkkeissä lasketaan eläkettä kartuttavaksi aika työkyvyttömyyden alkamisesta vanhuuseläkeiän täyttämiseen. Esimerkiksi 25-vuotiaana töihin menneen ja 45-vuotiaana työkyvyttömäksi tulleen eläkettä karttuu 1,5 prosenttia vuodessa myös niiden 20 vuoden ajalta, jotka hänellä on eläkeikään. Tämä karttuma on yhteensä 30 prosenttia palkasta.

Toukokuun sopimuksessa tulevan ajan karttumaa pienennetään siten, että se alenee 1,2 prosenttiin iästä 50 lähtien ja edelleen 0,8 prosenttiin iästä 60 lähtien.

Esimerkkitapauksessamme tulevan ajan eläkettä karttuisi uusien sääntöjen mukaan 23,5 prosenttia palkasta. Jos esimerkkitapa-uksen eläkepalkka on 10 000 markkaa kuukaudessa, olisi pienentyminen 650 markkaa.

Tulevan ajan laskeminen eläkkeeseen oikeuttavaksi edellyttää vähintään yhden vuoden työskentelyä yksityisen ja/tai julkisen ansioeläkejärjestelmän piirissä viimeisen 10 vuoden aikana ennen eläketapahtumaa. Nykysäännöillä tulevan ajan oikeuden on voinut saada yhden kuukauden työskentelyn jälkeen.

miljardisäästöt

**Vanhuuseläkkeiden indeksiturvaa vähennetään.
Jo ensi vuonna maksurasitus keventyy lähes 3 miljardia.**

Indeksiturvan muutokset

Indeksiturva määrätään erikseen aktiivijalalle ja erikseen eläkkeille 65 vuoden täyttämisen jälkeen. Aktiivijan TEL-indeksiä käytetään, kun tarkistetaan eläkepalkan perusteena olevia palkkoja, jo laskettuja eläkeoikeuksia eli vapaakirjoja sekä eläkkeitä ennen 65 vuoden ikää.

Aktiivijan TEL-indeksi lasketaan hintojen ja palkkojen muutoksen keskiarvona, kuten nykyinenkin indeksi. Eläkeajan TEL-indeksiin vaikuttavat ansiotason muutokset painokertoimella 0,2 ja kuluttajahinnat painoarvolla 0,8.

Jos esimerkiksi palkat ovat nousseet 3 prosenttia ja hinnat 2 prosenttia, nousee yli 65-vuotiaiden TEL-indeksi 2,2 prosenttia ja aktiivijan TEL-indeksi 2,5 prosenttia. Eläkeajan TEL-indeksi on tässä tapauksessa 0,3 prosenttiyksikköä huonompi kuin nykyinen TEL-indeksi. 5000 markan kuukausieläkkeessä uusi eläkeajan TEL-indeksi merkitsee 15 markkaa vähemmän kuin nykyinen indeksi.

Edellisessä esimerkissä oletettiin palkansaajien maksuosuuden pysyneen samana molempina vuosina. Jos maksu kasvaa, myös se vaikuttaa indeksiin. Palkansaajien maksuosuus otetaan TEL-indeksiä laskettaessa huomioon siten, että ansioiden muutoksesta vähennetään palkansaajien maksun mahdollinen nousu.

Vuonna 1994 toteutettua ylimääräistä 1,3 prosentin leikkausta ei palauteta indeksiin. Vuoden 1995 indeksin pistelukuna käytetään jatkossa poikkeuslailla vahvistettua lukua 1712.

Kuntoutus

Kuntoutuksen osalta sopimus noudattaa asiaa valmistelleen työryhmän esityksiä. Työkyvyttömyyden arviointia kehitetään kuntoutusmyönteiseen suuntaan. Keinona tähän työmarkkinajärjestöt ja työeläkelaitokset suunnittelevat laajan koulutushankkeen, jonka tuloksia seurataan.

Määräaikainen työkyvyttömyyseläke muutetaan kuntoutustueksi. Eläkeratkaisun yhteydessä on varmistettava, että kuntoutustuen saajalle on laadittu asianmukainen hoito- ja kuntoutussuunnitelma.

Kehitystyö jatkuu

Kaikkia avoinna olevia asioita sopimus ei ratkaise, työ jatkuu työeläkejärjestelmän kehittämiseksi vastaamaan muuttuvia tarpeita ja olosuhteita.

Vakuuttamisvelvollisuuden kiertämistä ehkäistään tarvittaessa säännöksellä, joka tekee mahdolliseksi purkaa keinotekoisesti lyhyet työsuhteet eläkeoikeutta kartuttavaksi yhdenjaksoiseksi työsuhteeksi. Myös lyhyiden työsuhteiden työeläkevakuutuksen järjestämistä ja rajauksia selkeytetään sitä valmistelevalle työryhmän esitysten mukaisesti.

Työttömyytlisän ja sen rahoituksen muutoksiin liittyvää selvittelyä jatketaan ja päätöksiä tehdään vasta kun työttömyysturvan tekeillä olevat uudistukset ovat selvillä. Niin ikään lastenhoitoajan aiheuttamien poissaolojen aiheuttamat muutostarpeet eläkepalkan laskentasääntöihin selvitetään erikseen.

Lähivuosina selvitetään myös kaikkien työsuhteiden perusteella laskettavan eläkepalkan laskentasääntöjen edut ja haitat ja

päätetään laskentasäännöstä. Tätä voidaan pitää viittauksena siihen, että 10 viimeisen vuoden laskentasääntö voisi vielä muuttua kaikkien työvuosien huomioonottamiseksi.

Työnantajien omavastuu työkyvyttömyyseläkkeissä selvitetään tarkoituksena ulottaa se nykyistä pienempiin työnantajiin.

Työeläkkeen karttumisesta alle 23 -vuotiaalle ei sopimuksessa mainita mitään, vaikka asia on ollut esillä työryhmätasolla. Koska toimenpide aiheuttaisi lisäkustannuksia, se olisi vastoin säästöihin pyrkivää yleislinjaa. Myöskään ns. superkarttumaan ei sopimuksessa puututtu. Tämä ns. superkarttuma tarkoittaa sitä, että työskentelystä yli 60 -vuotiaana karttuu eläkettä 2,5 prosenttia vuodessa tavallisen 1,5 prosentin sijasta.

Sopimus koskee varsinaisesti TEL ja LEL -aloja. Seurausvaikutukset muihin eläke- ja etuusjärjestelmiin selvitetään erikseen. Tämä on viittaus julkisen sektorin eläkejärjestelmiin, joita koskevat neuvottelut ovat kesken. Viime vuosina julkiset alat ovat pääpiirteissä seuranneet TEL-aloja, mutta yksityiskohdissa on saattanut olla eroja.

*Teksti:
Pirkko Jääskeläinen*

Työeläkkeet remonttiin

Työmarkkinajärjestöjen ja Työeläkelaitosten Liiton edustajat asettivat 17.5.1994 työryhmät selvittämään työeläkkeiden laskusääntöjen, työkyvyttömyyseläkkeiden määräytymisperusteiden, työttömyysajalta karttuvan eläkeoikeuden sekä eläkeindeksin kehittämistarpeita.

Työryhmien tehtävänä ei ollut tehdä varsinaisia ehdotuksia muutoksiksi vaan esittää kehittämistarpeita.

Työeläke-lehti pyysi kultakin työryhmältä yhteenvetoa kehitystarpeista.

Suurimmasta osasta muutoksista työmarkkinajärjestöt pääsivät 18.5.1995 sopimukseen, jota edellisessä artikkelissa selostettiin. Työeläke-lehti haluaa kuitenkin esitellä lukijoille eri työryhmien tutkimia vaihtoehtoja tausta-aineistoksi.

Työkyvyttömyyseläkkeen myöntäminen on äkillisiä sairauksia ja tapaturmia lukuunottamatta pitkän prosessin tulos.

Hoidolla, kuntoutuksella ja työolosuhteiden muutoksilla voidaan vaikuttaa prosessiin.

Työkyvyn arviointi jäljellä olevan työkyvyn hyödyntämiseen tai työkyvyttömyyseläkeoikeuden selvittämiseksi tapahtuu usein liian myöhään ja irrallaan työolosuhteiden tuntemuksesta.

Kuntoutuksen ja työkyvyn arvioinnin välistä yhteyttä tulisi entisestään korostaa ja toimenpiteitä varhentaa, työkyvyttömyyseläketyöryhmä totesi selvityksessään.

Työryhmän työ painottui työkyvyn ylläpitämisen- ja edistämismahdollisuuksien tutkimiseen. Toimeksiantonsa mukaisesti työryhmä selvitti ”työkyvyttömyyseläkkeiden määräytymisperusteiden ja kuntoutuksen kehittämismahdollisuuksia siten, että työntekijä voisi hyödyntää jäljellä olevaa työkykyä nykyistä enemmän myös toimeentulon perustana”.

Työkykyä edistävä ohjelma

Työryhmä hahmotteli työeläkekuntoutuksen aikaistamisen ja työkyvyn arvioinnin toimintaohjelman. Sen tavoitteena on tehostaa työkykyä edistävää ja ylläpitävää toimintaa työpaikalla ja samalla varhentaa työkyvyn ja kuntoutustarpeen arviointiprosessia siten, että jäljellä olevan työkyvyn hyödyntämismahdollisuudet paranevat.

Ohjelma voidaan toteuttaa kokonaisuutena tai siitä voidaan valita tärkeimmäksi

entistä varhemmin

katsotut osat toteuttamista varten myös erillisinä.

Peruslähtökohtana on työkykyä ylläpitävien ja kuntouttavien toimien ensisijaisuus ja jäljellä olevan työkyvyn korostaminen työkykyarvion kaikissa vaiheissa. Tämän ajatuksen kanssa sopusoinnussa ovat myös kaavailut osaeläkemenettelyn kehittämisestä sekä määräaikaiseläkkeiden muuttamisesta kuntoutustueksi, johon tulee liittää kuntoutussuunnitelma.

Hahmoteltu toimintaohjelma perustuu työkykyä edistävän ja ylläpitävän (=TYKY) toiminnan tukemiseen ja työkyvyn arviointijärjestelmän kokonaisuudistukseen, jossa koulutuksella on keskeinen osuus. Ohjelma jakaantuu koulutushankkeeseen ja eläkkeiden ratkaisutoiminnan kuntoutusarviointin tehostamiseen.

Koulutushankkeen tavoitteena on kouluttaa

— TYKY-toiminnan eri osapuolet työpaikalla siten, että toiminta käynnistyy koko maassa työpaikkatasolla kahden vuoden kuluessa hankkeen aloittamisesta

— lausuntoja kirjoittavat lääkärit kuntoutuspainotteiseen työkyvyn arviointiin. Uuden toimintatavan varmistamiseksi otettaisiin käyttöön uusi yksityiskohtainen lääkärinlausuntolomake työkyky- ja kuntoutusarviota varten.

Määräaikaiseläkkeestä kuntoutustuki

Eläkkeiden ratkaisutoimintaan liittyvää kuntoutusarviointia pyritään tehostamaan nykyisestä ennen kaikkea määräajaksi myönnettävien eläkkeiden yhteydessä.

Kuntoutusnäkökulman korostamiseksi määräaikaiseläkkeen nimi on tarkoitus muuttaa kuntoutustueksi. Siihen liittyisi muutoksenhakuoikeus ja muiltakin osin siihen liittyvä juridiikka vastaisi nykyiseen määräaikaiseläkkeeseen liittyvää turvaa.

Kuntoutustuki edellyttää kuntoutussuunnitelmaa

Varsinainen uudistus liittyisi kuntoutustuen myöntämiskäytäntöön: Kuntoutustukea voisi saada vain silloin, kun siihen liittyy kuntoutussuunnitelma. Vaadittavan suunnitelman laajuus riippuisi tilanteesta.

Paranevan sairauden ajaksi myönnettävän kuntoutustuen yhteydessä riittäisi normaali hoitosuunnitelma, kun taas työhön palaamismahdollisuuksien selvittämisen ajaksi myönnettävän kuntoutustuen yhteydessä edellytettäisiin hyvinkin seikkaperäistä suunnitelmaa siitä, mitä kuntoutustuen aikana on tarkoitus tehdä.

Suunnitelman tekeminen ei ensisijaisesti olisi eläkelaitoksen tehtävä vaan kuntoutus-

toimien aikaistamisperiaatteen mukaisesti olisi parempi, että se tehtäisiin mahdollisimman varhain ja lähellä asianomaista, esimerkiksi yhteistyössä työterveyshuollon kanssa.

Ennen kuntoutustuen myöntämistä eläkelaitoksen tulisi kuitenkin varmistua, että suunnitelma on tehty ja sen puuttuessa huolehtia siitä, että suunnitelma tehdään. Uudistettava työkyvyn ja kuntoutusmahdollisuuksien arviointiin tarkoitettu lomake voi toimia apuna suunnitelmaa tehtäessä.

Samoja periaatteita tulisi noudattaa yleisemminkin työkyvyttömyyseläkkeen hakemisprosessissa: Ensin olisi tehtävä kaikki voitava hoitoon liittyen, sitten selvittävät kuntoutusmahdollisuudet ja vain siinä tapauksessa, että mahdollisuuksia ei ole, tulisi eläkeharkinta kysymykseen.

Ennakkopäätös osatyökyvyttömyyseläkkeestä

Osatyökyvyttömyyseläkkeen aikaisempaa yleisempää käyttöä on tarkoitus helpottaa luomalla virallinen ennakkopäätös menettely yksilöllisen varhaiseläkkeen tapaan.

Myönteisen osaeläkkeen ennakkopäätöksen yhteydessä hakijalla olisi mahdollisuus tarkistaa osaeläkkeen suuruus ennen osaeläkkeelle siirtymispäätöksen tekemistä. Osaeläkkeen etuna on sen turvaavuus vastaisen eläketurvan kannalta, haittana eläkkeen alhainen taso.

Osa-eläkettä on tähän asti käytetty yhdistettynä osa-aikatyöhön. Vastaisuudessa voitaisiin osaeläkkeitä myöntää aikaisempaa enemmän ilman samanaikaisen osa-aikatyön vaatimusta. Tällöin eläkkeensaaja olisi jäljellä olevan työkyvyn osalta työmarkkinoiden käytettävissä ja saisi mahdollisen työttömyyden ajalta ns. vähennettyä työttömyysturvaa.

Työryhmä tarkasteli useita muitakin vaihtoehtoja eikä sen toimeksiantoon kuulunut varsinaisten ehdotusten tekeminen. Täten mahdollisesti sovitettava kuntoutukseen ja työkyvyn arviointiin liittyvä kokonaisuus voi toteutua myös muiden kuin tässä esiteltujen vaihtoehtojen pohjalta.

SAKARI TOLA

Keskinäisen vakuutusyhtiö

Eläke-Varman

ylilääkäri

*Työkyvyttömyyseläketöryhmän
puheenjohtaja*

TYÖTTÖMYYSAJAN eläketurvan leikkauksilla säästetään hitaasti

Työttömyysajan eläketurvasta aiheutuvat kustannukset ovat tällä hetkellä yksityisellä sektorilla noin 0,3 prosenttia palkoista ja ne nousevat vuoteen 2020 mennessä noin 1,3 prosenttiin palkoista.

Jos työeläkelisän karttuminen poistettaisiin kokonaan säästöjä syntyisi vähitellen. Suurimmillaan säästöt olisivat vasta neljän — viidenkymmenen vuoden kuluttua.

Työeläkelisän poistaminen lopettaisi myös Työttömyyskassojen Keskuskassan maksuosuuden, mikä puolestaan lisäisi paineita työeläkevakuutusmaksun korottamiseen.

eläkettä karttuisi. Toisaalta työttömyys on moninkertaistunut ja lyhytkestoisen työttömyyden rinnalle on kehittynyt pitkäaikais-työttömyyttä. Siksi työeläke voi yksilötasolla merkittävästi heikentyä, ellei työttömyysajalta kartu lainkaan eläketurvaa.

Eläkkeen karttumisen tekniset vaihtoehdot

Selvityksessä keskityttiin työeläkelisään, mutta myös eräitä selvityksiä tulevan ajan jälkikarensista tehtiin.

Työryhmä tarkasteli neljää vaihtoehtoista mahdollisuutta työttömyysajalta karttuvan eläketurvan järjestämiseksi. Nämä vaihtoehdot olivat

1. Eläkettä ei kartu
2. Eläke karttuu nykytekniikan mukaisena työeläkelisänä
3. Eläke karttuu maksettujen työttömyyspäivärahojen markkamäärän mukaan
4. Eläke karttuu päivärahan perusteena olevan palkan mukaan.

On syytä korostaa, että edellä olevat kolme karttumismallia ovat teknisiä malleja. Eläkkeen karttumisen nopeus voidaan mitoittaa kaikissa malleissa erikseen sovittavalle tasolle, valitsemalla karttumiskerroin sen mukaisesti.

Jos esimerkiksi oikeana tasona pidettäisiin sitä, että eläkettä karttuisi 1,5 prosenttia maksettujen päivärahojen yhteismäärästä, päästäisiin samaan keskimääräiseen tasoon nykytekniikassa, jos sen mukainen työeläkelisä kerrottaisiin luvulla 0,6.

Mallien antama eläketurva eroaa kuitenkin oleellisesti toisistaan yksilötasolla. Nykyinen työeläkelisä kartuttaa eläkettä työttömyysajalta 1,5 prosenttia vuodessa keskimääräisestä eläkepalkasta, jos henkilön eläkeläisen alainen työhistoria on aukoton. Jos henkilöllä on aukkoja työhistoriassa, ne pienentävät työeläkelisän karttumisnopeutta siinä suhteessa kuin eläkkeeseen oikeuttava aika lyhenee.

Sen sijaan päivärahan markkamäärään tai päivärahan perusteena olevaan palkkaan perustuvissa malleissa työttömyysajalta karttuvan eläkkeen määrä ei riippuisi siitä, onko

Työttömyysaikatyöryhmä selvitti työttömyysajalta karttuvaa eläkeoikeutta ja sen rahoitusta. Työryhmä tarkasteli vaihtoehtoisia malleja ja niiden vaikutuksia. Työryhmän selvityksen pohjalta mahdollisesti tehtävistä lainmuutosehdotuksista sovitaan myöhemmin.

Työttömyysajalta karttuva eläketurva
Työttömyyden ajalta karttuu eläkeoikeutta työeläkelisän muodossa. Lisäksi työttömyys-

aika pidentää tulevan ajan oikeuden edellytyksenä olevaa 360 päivän aikarajaa ja korottaa LEL:n tulevan ajan palkkaa.

Työttömyysajalta karttuvaa työeläketurvaa koskevat säännökset otettiin työeläkelakeihin vuonna 1969. Tällöin työeläkkeet olivat huomattavasti nykyistä pienempiä, yleensä 20 - 30 prosenttia palkasta.

Vuoden 1969 jälkeen eläketurvan taso on oleellisesti parantunut. Työttömyysajat eivät enää yhtä herkästi laske eläkettä kohtuuttoman pieneksi, vaikka niiden ajalta ei

työhistoriassa aukkoja vai ei.

Työryhmässä todettiin, että eläketurvan karttumisessa prioriteettijärjestys voisi olla: työssäolo, aikuiskoulutus ja kuntoutus, työttömyys. Tulkitsen tätä järjestystä niin, että työttömyysajalta karttuva eläketurva voi olla pienempi kuin vastaavalta työssäoloajalta.

Mikäli työttömyysajalta karttuvaa eläketurvaa pidetään edelleen tarpeellisenä, on etuus työryhmän mielestä jatkossakin rajattava työttömyysturvalain mukaisen ansioon suhteutetun päivärahan saajiin.

Kustannukset nousussa

Työttömyysajan eläketurvasta aiheutuvat vuosittaiset eläkemenot, kun mukaan lasketaan myös tulevan ajan jälkikarensin pidentymisen osuus, ovat tällä hetkellä yksityisen sektorin työeläkejärjestelmässä yhteensä noin 0,3 prosenttia palkoista. Kustannukset nousevat vuoteen 2020 mennessä noin 1,3 prosenttiin palkoista.

Suurimmat kustannussäästöt luonnollisesti saataisiin, jos työeläkelisän karttuminen lopetettaisiin vuoden 1996 alusta. Tällöinkin säästöjä eläkemenossa ei vielä ensi vuonna syntyisi.

Säästöt kasvaisivat vähitellen ja olisivat suurimmillaan vuosina 2030 — 2040 noin 0,7 — 0,8 prosenttia eläkelakien alaisesta vuotuisesta palkkasummasta. Tällöin Työttömyyskassojen Keskuskassan vakuutusmaksun poistuminen korvautuisi työeläkemaksujen korotuksilla, joka vuonna 1996 olisi keskimäärin 2,1 prosenttia.

Nykyinen rahoitusjärjestelmä tasaa kustannuksia

Työttömyysajalta karttuvan eläketurvan rahoitus voidaan järjestää joko nykyisen tapaan työttömyysturvajärjestelmän kautta tai työeläkemaksun kautta. Lisäksi tulee ratkaista osallistuvatko etuuden piirissä olevat palkansaajat rahoitukseen.

Nykyinen rahoitusjärjestelmä tasoittaa voimakkaasti työttömyydestä aiheutuvaa kustannusrasitusta TEL:n ja LEL:n välillä. Ilman Työttömyyskassojen Keskuskassalta tulevaa vakuutusmaksua LEL:n vakuutusmaksu olisi ollut vuonna 1994 noin 10 prosenttiyksikköä nykyistä korkeampi eli noin 30 prosenttia palkoista. TEL:n osalta vastaava vakuutusmaksun nousu olisi ollut noin 1,8 prosenttiyksikköä.

Mikäli työttömyysajalta karttuva eläketurva rahoitettaisiin suoraan työeläkemaksun kautta, on yksityisen sektorin vastuunjakojärjestelmän muutoksilla huolehdittava siitä, että sen kautta aikaansaadaan tarpeelliseksi katsottava työttömyyteen liittyvä tasointi LEL-järjestelmälle.

Vastaaviin muutoksiin voidaan myös joutua, jos Työttömyyskassojen Keskuskassan vakuutusmaksu oleellisesti pienenee työttömyysajan eläketurvaan tehtävien muutosten seurauksena.

Työttömyysajalta karttuvan eläketurvan kustannukset ovat suurimmillaan samaan aikaan, kun suuret ikäluokat ovat eläkkeellä. Työryhmässä keskusteltiin muun muassa tästä syystä siitä, olisiko työttömyydestä johtuviin eläkekustannuksiin varauduttava rahastoinnilla.

Työryhmässä päädyttiin siihen, ettei erillistä tekniikkaa kuitenkaan tarvita. Rahastointi voidaan tarvittaessa suorittaa jo lainsäädännössä olevalla tekniikalla eli ”ylimääräisillä” siirroilla vanhuuseläkerahastoon. Nämä siirrot pitäisi tehdä ”hyvinä” aikoina, jolloin ne eivät rasittaisi matalasuhdanne- tai lamatilanteissa työeläkemaksua.

Mahdollisten muutosten toteuttaminen

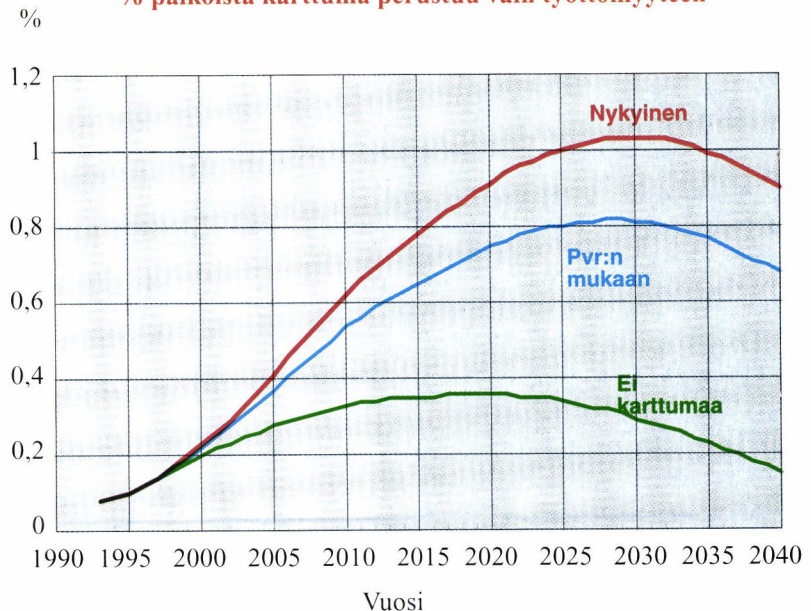
Työttömyysajan eläketurvaan tehtävillä muutoksilla ei saada aikaiseksi nopeita kus-

tannussäästöjä. Mahdolliset rahoitustekniset muutokset puolestaan olisi helpompi toteuttaa paremmassa työllisyysilanteessa.

Hallitusohjelmaan kuuluu työttömyysturvajärjestelmän kokonaisuudistuksen valmistelu tavoitteena sen voimaantulo vuoden 1997 alusta. Tämä uudistus voi vaikuttaa myös työttömyysajalta karttuvaan eläketurvaan.

Pidänkin todennäköisenä, ettei työttömyysajalta karttuvaan eläketurvaan tehdä muutoksia vielä ensi vuoden alusta. Olisi kuitenkin tärkeätä, että mahdollisista muutoksista sovittaisiin ensi vuoden aikana.

**Työeläkelisän meno eri vaihtoehdoissa,
% palkoista karttuma perustuu vain työttömyyteen**

Kuvassa ylimmäinen käyrä on nykyisen lainsäädännön mukaisen työeläkelisän kustannuskehitys. Keskimäinen käyrä kuvaa päivärahan markkamäärään perustuvan mallin kustannuskehitystä, jos karttuminen olisi 1,5 prosenttia maksettujen päivärahojen yhteismäärästä. Alimmainen käyrä kuvaa työeläkelisän lopettamisen jälkeistä kustannuskehitystä.

Työttömyyden on olettu laskevan vuoden 1995 jälkeen samaa vauhtia kuin SOME-toimikunnan laskelmissa. Vuodesta 2015 alkaen työttömyysaste on 5,1 prosenttia.

MARTTI HÄNNIKÄINEN

*Eläketurvakeskuksen
suunnittelu- ja laskentaosaston
osastopäällikkö
Työttömyysaikatyöryhmän
puheenjohtaja*

Työeläkkeiden laskentaperusteisiin muutoksia

Työmarkkinajärjestöt pääsivät jo sopimukseen eläkepalkan ja ns. tulevan ajan laskennan muutoksista. Seuraavassa kerrotaan laskusääntöryhmässä tutkituista vaihtoehdoista.

Jo keväällä 1994 sosiaalimenojen kehitystä selvittänyt työryhmä, Some, kirjasi loppumietintöönsä muun muassa TEL-eläkepalkan ja tulevan ajan laskennan kehittämisen.

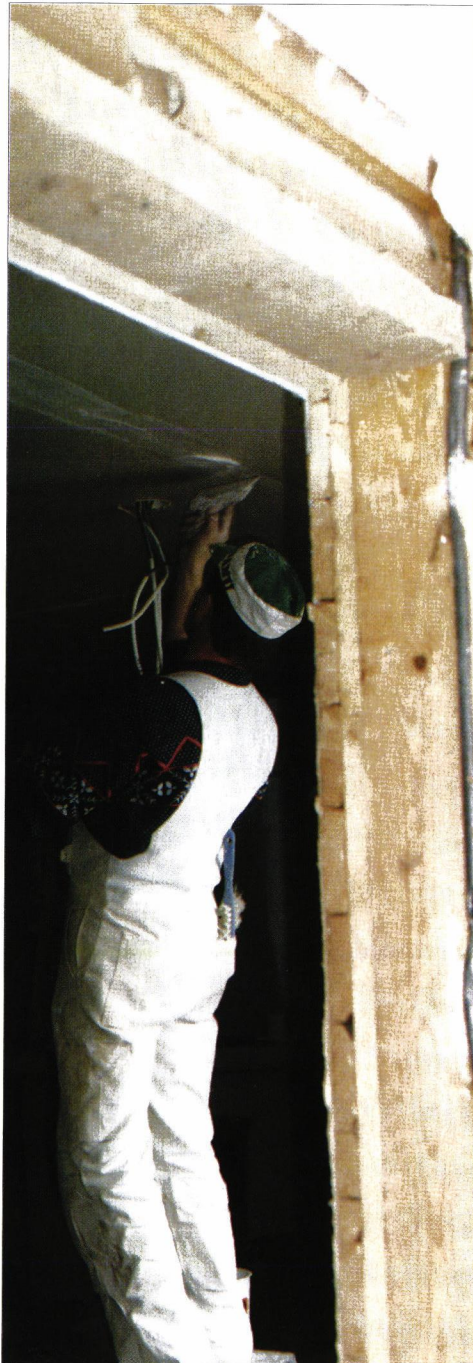
Työmarkkinajärjestöjen ja TELAn yhteinen työryhmä jatkoi Suomen tutkimuksia Ilmarisen toimitusjohtaja Kari Puron johdolla. Puron ryhmä asetti neljä alaryhmää.

Näistä eläkepalkan ja tulevan ajan laskennan muuttamista tutki laskusääntöryhmä. Sitä johti Eläke-Varman varatoimitusjohtaja Asko Tanskanen. Ryhmä jätti loppuraporttinsa jo syyskuussa 1994 mutta on jatkanut selvittelyä myös sen jälkeen.

Nykyinen TEL-eläkepalkka

Nykyisin TEL-eläkepalkka lasketaan pääsäännön mukaan työsuhteittain enintään neljän viimeisen vuoden TEL-indeksillä tarkistetuista ansioista. Eläkepalkka on ansioiltaan kahden keskimmäisen vuoden ansioiden keskiarvo. Nykyinen eläkepalkka perustuu työsuhteikohtaiseen loppupalkkaan. Sen tavoitteena on työsuhteen viimeisinä vuosina vakiintunut ansiotaso. Tarkoituksena on, että saavutettuun toimeentulotasoon verrannollinen ansiotaso säilyy myös eläkkeelle siirtymisen jälkeen.

Eläkepalkkaa laskettaessa palkattomat lapsenhoitoajat otetaan nykyisen lain mukaan huomioon niin, että ne eivät heikennä eläkepalkkaa ja työsuhteesta saatua eläketurvaa. Eläkepalkka lasketaan työsuhteen neljän sellaisen vuoden ansioista, joita palkaton lapsenhoito ei ole alentanut.

Jos työntekijän ansiot ovat poikkeuksellisesti syystä alentuneet tai nousseet, eläkepalkka voidaan lisäksi tarkistaa harkinnanvaraisesti. Edellytyksenä on merkittävä vaikutus työntekijän koko eläketurvaan. Vaikutusta on pidetty merkittävänä, jos poikkeuksellinen syy on alentanut eläketurvaa 7,5 prosenttia. Eläkepalkan alentamisen edellytyksenä on, että eläketurva on suurentunut poikkeussyystä vähintään 30 prosenttia.

Poikkeuksellisina syinä eläkepalkan tarkistamiseen ylöspäin on pidetty esimerkiksi sairautta, siirtoa alemmipalkkaiseen työhön, opiskelua työssä pätevytykseen sekä lomautusta. Alaspäin tarkistamista on tapahtunut esimerkiksi, kun poikkeuksellisen suurta lahjarahaa ei ole voitu jaksoittaa usealle vuodelle.

TEL-eläkepalkan nykyinen laskusääntö on toiminut hyvin. Se antaa valtaosassa työsuhteita tavoitteen mukaisen eläkepalkan. Sen toimeenpano käytännössä on myös hallinnollisesti kevyt. On eri asia, onko laskusääntö helposti ymmärrettävä ja miten hyvin työntekijät sen tuntevat.

Miksi muutos?

Kun eläkepalkan nykyinen laskenta toimii, miksi sitä pitäisi muuttaa. Pääsyyinä ovat muutoksen säästövaikutukset. Toisaalta nykyinen laskentatapa ei aina toimi hyvin. Se voi antaa erilaisen eläketurvan henkilöille, joilla on samanlainen palkkakehitys. Näin voi käydä siitä riippuen, muodostuuko työura yhdestä vai useasta eri työsuhteesta.

Jos hyvien vuosien ja lamavuosien vaihtelu aiheuttaa vuosipalkkojen heilahtelua, loppupalkka voi antaa sattumanvaraisen tuloksen. Nykyinen laskenta antaa mahdollisuuden myös keinotteluun. Kun pitkän työsuhteen koko eläketurva lasketaan loppupalkan perusteella, eläkettä voi korottaa erilaisin järjestelyin merkittävästikin.

Eläkepalkka nykyistä pidemmältä ajalta

Lyhyissä työsuhteissa ei juuri ole merkitystä, kuinka monelta vuodelta eläkepalkka lasketaan. Eroa muodostuu sitä enemmän, mitä pitempi työsuhte on. Myös ansioiden tarkistukseen käytetyn indeksin merkitys kasvaa pitkissä työsuhteissa.

Jos eläkepalkka laskettaisiin nykyistä pidemmältä ajalta, myös eläke ja vakuutusmaksu vastaisivat paremmin toisiaan. Työntekijät maksavat vastaisuudessa itse yhä suuremman vakuutusmaksun. Myös tällä voi perustella eläkkeen laskemista samoista palkoista, joista vakuutusmaksu on maksettu. Nykyistä pidemmältä ajalta laskettua eläkepalkkaa voi osin pitää myös nykyistä laskentaa oikeudenmukaisempuna.

Kansainvälisessä vertailussa Suomi on harvoja maita, joissa eläkepalkka perustuu työsuhteen loppupalkkaan. Läntisissä teollisuusmaissa eläke lasketaan yleensä kaikista työvuosista. Tämä näyttäisi olevan myös muutoksen nykyinen suunta.

Laskusääntötyöryhmä selvitteli eläkepalkan useita eri malleja ja niiden vaikutuksia. Laajemmin selvitettiin eläkepalkan laskemista työsuhteittain enintään 10 viimeisen vuoden palkoista tai vaihtoehtoisesti koko työsuhteen ajalta.

Malleja pidettiin periaatteessa selkeinä. Ne antavat yksittäiselle henkilölle nykyiseen eläkepalkkaan verrattuna pienemmän eläkepalkan, jos henkilön palkka kehitty nopeammin kuin indeksi, jolla ansiot tarkistetaan samaan tasoon. Jos palkka kehitty indeksii hitaammin, mallit antavat nykylaskentaa isomman eläkepalkan. Pitkällä tähtäimellä koko työsuhteen keskipalkka antaisi enemmän kustannussäästöjä kuin 10 vuoden keskipalkka.

10 viimeisen työvuoden malli

Eniten laskusääntötyöryhmä selvitti eläkepalkan laskemista 10 viimeisen työvuoden keskipalkkana. Sen osalta tutkittiin myös, miten työsuhteen sisään jäävät palkattomat poissaolot tulisi ottaa huomioon. Pitkässä työsuhteessa palkattomilla ajoilla ei aina ole merkitystä esimerkiksi, jos ne ajoittuvat aikaan ennen 10 viimeistä vuotta. Lyhyessä työsuhteessa palkattomat ajat vaikuttavat varsinkin, jos myös tuleva aika luetaan mukaan eläkettä laskettaessa.

Hallinnollisesti yksinkertainen malli olisi kaavamainen menettely, jossa 10 vuoden keskipalkka laskettaisiin ottamatta huomioon

niitä vuosia, joina ansiot ovat esimerkiksi alle puolet keskiansiosta. Näin tehtäisiin ansion alenemisen syitä selvittämättä. Enintään vuosia voisi jättää laskennasta pois esimerkiksi 1/3.

Menettely hoitaisi valtaosin hyvin palkattomien aikojen vaikutuksen eläkepalkkaan. Joitain erikoistilanteita varten tarvittaisiin vastaava mahdollisuus eläkepalkan harkinnanvaraiseen tarkistukseen kuin nykyisin. Tarvetta olisi esimerkiksi, kun lyhyessä työsuhteessa on useita peräkkäisiä palkattomia poissaoloja lapsenhoidon johdosta ja sen perusteella myönnetään tulevan ajan eläke.

Siirtyminen uuteen laskentaan

Laskusääntötyöryhmä selvitti myös siirtymistä uuteen laskentaan. Se voisi tapahtua niin, että kaikki työsuhteet katkaistaan muutoshetkellä. Eläkepalkka laskettaisiin vanhalta säännöllä muutosta edeltävältä ajalta. Tähän liittyisi kuitenkin useita muutosvaiheen ongelmia.

Selkeämpi ja hallinnollisesti helpompi tapa olisi siirtyä uuteen eläkepalkkaan liukuvasti. Muutoshetkeä edeltävät neljä vuotta tai osa niistä otettaisiin mukaan uuden eläkepalkan laskentaan. Uusia vuosia lisättäisiin laskentaan vuosi kerrallaan.

Tulevan ajan nykyinen määräytyminen

Eläke karttuu nykyisin 1,5 prosenttia palkasta vuotta kohti työsuhteessa ansaitulta ajalta ja samoin nk. tulevalta ajalta. Tuleva aika lasketaan tietyin ehdoin eläketapahtumasta 65 vuoden iän täyttämiseen saakka. Tulevan ajan laskusäännöllä on merkitystä työkyvyttömyyseläkkeissä, työttömyyseläkkeissä ja perhe-eläkkeissä. Merkitys on sitä suurempi, mitä nuoremmalla iällä eläketapahtuma sattuu.

Tulevan ajan sääntö on työntekijöille aulis. Ääriesimerkkinä meillä voi saada täyden 60 prosentin eläkkeen yhden kuukauden työsuhteen perusteella. Toisaalta 30 vuoden työnteosta eläke voi olla 45 prosenttia palkasta, jos eläke perustuu vain vapaakirjaan.

Nykyinen keskimääräinen eläkkeelle siirtymisikä on Suomessa 58-59 vuotta. Harva on työssä pitempään. Voi kysyä, onko tuleva aika luettava hyväksi pitemmältä ajalta kuin keskimäärin ollaan työssä. Työnteon olisi yleensä tuotettava parempi eläke kuin eläkeajan.

Pääteikä 60 vuoteen

Laskusääntötyöryhmä selvitti myös tulevan ajan laskennasta erilaisia malleja. Esillä oli jo Somessa tutkittu malli. Siinä tuleva aika laskettaisiin enintään 60 vuoden pääteikään. Alentava vaikutus työkyvyttömyyseläkkeen määrään olisi 7,5 prosenttia palkasta, jos työkyvyttömyys alkaisi ennen 60 vuoden ikää.

Eläke karttuisi 60 vuoden iän jälkeiseltä ajalta vain työtä jatkamalla. Malli säästäisi kustannuksia heti voimaantulovuodesta lukien. Työnteon jatkamiseen se kannustaisi kuitenkin vasta 60 vuoden iästä lukien.

Portaittainen karttuma

Ikäalueella 50 - 60 vuotta paremmin työnteon jatkamiseen kannustava malli olisi nk. porrasmalli. Siinä eläkkeen karttumisprosentti alenisi tulevan ajan osalta yhteen prosenttiin vuotta kohti 50 vuoden iästä lukien.

Alentava vaikutus työkyvyttömyyseläkkeen määrään olisi 7,5 prosenttia palkasta, jos työkyvyttömyys alkaisi ennen 50 vuoden ikää. 55 vuoden iässä alkava työkyvyttömyyseläke alenisi 5 prosenttia palkasta ja 60 vuoden iässä alkava 2,5 prosenttia palkasta nykyiseen verrattuna. Mallin säästövaikutus olisi noin puolet edellisen mallin säästöön verrattuna.

Moniportainen malli

Porrasmalleista oli esillä myös moniportainen malli. Sen mukaan karttumisprosentti alenisi esimerkiksi 1,2 prosenttiin vuotta kohti 50 vuoden iästä ja yhteen prosenttiin vuotta kohti 60 vuoden iästä lukien.

Malli alentaisi ennen 50 vuoden ikää alkavaa työkyvyttömyyseläkettä 5,5 prosenttia palkasta, 55 vuoden iässä alkavaa 4,0 prosenttia ja 60 vuoden iässä alkavaa 2,5 prosenttia palkasta nykyiseen verrattuna. Tämän mallin mukaan kustannuksissa säästettäisiin vielä vähemmän kuin edellisissä malleissa.

OSMO RINNE

*Eläke-Varman keskinäisen
vakuutusyhtiön apulaisjohtaja
Laskusääntötyöryhmän
sihteeri*

INDEKSITURVAN uudistusvaihtoehtoja

Ilman indeksijärjestelmää maksussa olevat eläkkeet olisivat keskimäärin vain vajaa puolet nykyisestä markkamäärästään.

Se osoittaa indeksijärjestelmän tärkeyden vakuutetuille. Toisaalta se kertoo, että vuotuisista eläkemenosta yli puolet on indeksiturvan osuutta.

Kohtuullisillakin indeksiturvan muutoksilla säästetään tuntuvasti eläkemenoissa, kun toimenpide kohdistuu kaikkiin työeläkejärjestelmän piirissä oleviin.

Indeksiturvan uudistustarpeita on viime kevään aikana pohtinut kaksikin eri työryhmää. Sosiaali- ja terveysministeriön asettama työryhmä on selvittänyt asiaa koko sosiaaliturvasektorin osalta. Toimitusjohtaja Puron vetämän työmarkkinaryhmän asettama indeksityöryhmä keskittyi yksinomaan työeläkkeiden indeksiturvan kysymyksiin. Artikkelissa selvitetään viimeksi mainitun työryhmän kaavailuja työeläkkeiden indeksijärjestelmästä.

Muistiossaan indeksityöryhmä tarkasteli erilaisia indeksivaihtoehtoja asettamatta niitä mihinkään suositusjärjestykseen. Lähinnä tämä johtuu siitä, että samanaikaisesti työeläkejärjestelmään on ollut suunnitteilla useita muitakin muutoksia, jotka kokonaisuutena edellyttävät keskitettyä päätöstä.

Erityisesti indeksikysymys kytkeytyy kiinteästi eläkepalkan laskusäännön muutos-hankkeisiin, jota tosiasiaa indeksityöryhmäkään ei voinut ohittaa. Vaihtoehtonsa työryh-

mä suunnitteli muun muassa siltä pohjalta, että nykyinen eläkepalkan määräytymissääntö ”kaksi keskimmäistä neljästä viimeisestä” muutettaisiin työsuhteen 10 viimeisen vuoden tai koko työsuhteen keskipalkaksi.

Vuodesta 1977 voimassa ollut nykyinen TEL-indeksijärjestelmä on sinänsä ollut toimiva kokonaisuus, jossa yhdellä ja samalla indeksillä on voitu hoitaa sekä maksussa olevien eläkkeiden että aktiiviaikaisten ansioiden ja vapaakirjojen tarkistaminen. Järjestelmä on turvannut vakuutettujen kulutustason kohtuullisen säilymisen eläkkeelle siirryttäessä sekä eläkeaikana.

Työntekijäin työeläkemaksu

Enemmänkin korjaavana toimenpiteenä kuin säästöihin tähtäävänä muutoksena nykyiseen indeksijärjestelmään työryhmässä oli esillä kysymys työntekijäin työeläkemaksun huomioon ottamisesta TEL-indeksissä.

Vuodesta 1993 alkaen palkansaajat ovat maksaneet eläkemaksua, jonka määrä kuluva vuonna on 4 prosenttia palkasta. Maksun osuus vähennetään työansioista eläkkeen perusteena olevaa palkkaa määrättäessä. Jos vastaavaa vähennystä ei tehdä TEL-indeksiin, eläkkeen ja palkan antaman toimeentulon suhde muuttuu. Juuri tämän estämiseksi eläkepalkan laskusääntöäkin muutettiin pysyvästi vuoden 1994 alusta lukien, mutta TEL-indeksissä maksu on toistaiseksi otettu huomioon poikkeuslaeilla.

Kun nykyinen TEL-indeksi määräytyy vain puoliksi ansiotason muutoksen perusteella, myös työeläkemaksu on otettu indeksissä huomioon vain puolella painollaan. Jos indeksiperuste tulisi muutettavaksi nykyisestä puoliväli-indeksistä, tekniset perusteet maksun vähentämiseen myös indeksistä eivät muuttuisi, jos indeksi määräytyisi edelleen jollakin painolla ansiotason muutoksen mukaan.

Kahdeksan vaihtoehtoa tutkittiin

Työryhmän indeksivaihtoehtoista kaikki aktiivian ansioiden ja vapaakirjojen tarkistamiseen kaavailut indeksit määräytyisivät ainakin osittain ansiotasoindeksin muutoksen mukaan. Taulussa 1 on esitetty työryhmässä esillä olleet indeksijärjestelmävaihtoehdot, joista nykyperusteinen TEL-indeksi (vaihtoehto 1) toimi kustannus- ja vaikutuslaskelmien vertailutasona.

Sopeutusindeksillä tarkoitetaan indeksia, joka määräytyisi pelkästään ansiotasoindeksin muutoksen perusteella. Siinä indeksin muutos saataisiin vähentämällä ansiotason muutoksesta ennalta sovittu sopeutus-taso (työryhmän vaihtoehdoissa 0,8 tai 1,3). Jos ansiotason muutos olisi esimerkiksi 4 prosenttia, niin vaihtoehdon 3 mukainen tarkistus olisi 3,2 prosenttia (4 - 0,8). Indeksillä on tarkoitettu erityisesti eläkeajan indeksiksi ja sen ajatuksena on sopeuttaa eläkkeiden tarkistus talouskehityksen luomiin mahdollisuuksiin.

Kerroinindeksit ovat nykyisen TEL-indeksin tyyppisiä indeksejä, jotka määräytyvät ansio- ja hintatason muutoksen mukaan. Nykyiseen TEL-indeksiin molemmat vaikuttavat puolen painolla eli indeksin ns. reaaliasakerroin on 0,5. Työryhmän kerroinindeksissä tämä on korvattu vaihtoehdosta riippuen reaaliasakertoimella 0,8 tai 0,2.

Taulu 1. Indeksityöryhmän indeksivaihtoehdot

Yhden indeksin järjestelmät	
1. TEL 9 § (vertailutaso)	
2. TEL 9 § – PTEL-maksu	
3. Sopeutusindeksi (0,8)	
Taitetun indeksin järjestelmät	
Aktiiviaika	Eläke-aika (iästä 65 alkaen)
4. TEL 9 § — PTEL-maksu	Hintaindeksi
5. Kerroinindeksi (0,8)	Hintaindeksi
6. Kerroinindeksi (0,8)	Kerroinindeksi (0,2)
7. Sopeutusindeksi (0,8)	Sopeutusindeksi (1,3)
8. Ansiotasoindeksi	Hintaindeksi

Taitettu indeksi

Kun indeksimuutoksella pyritään säästöihin, yhden indeksin järjestelmässä pysyttäytymisen luo niukasti järkeviä vaihtoehtoja. Jos nykyistä indeksia heikennettäisiin, sen vaikutukset tuntuisivat voimakkaimmin eläkkeiden alkumäärissä etenkin, kun eläkepalkan laskenta-aikaa samalla ollaan pidentämässä.

Mitä pitemmäksi eläkepalkan laskenta-aikaa pidennetään, sitä suurempi merkitys aktiivian indeksiturvalla on vakuutettujen kannalta. Eläkepalkan laskusääntömuutos yhdessä säästötavoitteen kanssa lisääkin tarvetta eriyttää aktiivi- ja eläkeajan indeksit toisistaan.

Taitetun indeksin vaihtoehtoja työryhmällä oli kaikkiaan viisi (taulu 1). Keskeisenä niissä on ajatus, että valittavalla eläkepalkan laskusäännöllä aktiivian indeksi turvaisi riittävän hyvin eläkkeen alkumäärän säilymisen, jolloin eläke-aikaan sovellettava indeksi voisi olla aktiivian indeksia matalampi. Hitaampaa indeksia eläke-aikana voidaan perustella sillä, että yleensä eläkeikäisten kulustarpeet eivät enää kasva tai supistuvat aikaisemmasta.

Useimmissa työryhmän vaihtoehdoissa eläkeajan indeksinä on hintaindeksi, joka turvaa periaatteessa eläkkeiden ostovoiman säilymisen. Työeläkkeen nykyisenä tavoitteena ei kuitenkaan ole pelkästään ostovoiman säilyttäminen, vaan kulutustason säilyttäminen kohtuullisena. Perusteltavissa oleva

vaihtoehto eläkeajan indeksiksi voisi siten olla myös kerroinindeksi (0,2), joka ohjaisi indeksitarkistusten kautta eläkkeisiin inflaatiokorjauksen lisäksi 20 prosenttia ansiotason reaali- kasvusta.

Taittamisperusteeksi työryhmän vaihtoehdoissa on ajateltu 65 vuoden ikää. Parempaa indeksia sovellettaisiin siten myös maksussa oleviin eläkkeisiin henkilön 65 vuoden ikään asti. Matalampaa indeksia sovellettaisiin vasta tämän jälkeen eli käytännössä maksussa oleviin vanhuuseläkkeisiin. Taittamisperuste turvaisi nuorena työkyvyttömäksi tulevien kulutusmahdollisuuksien säilymisen kohtuullisena, mutta myös tekniseltä kannalta taittamisperuste olisi soveltuvin.

ARTO LAESVUORI

*Eläketurvakeskuksen
suunnittelu- ja laskentaosaston
matemaatikko
Indeksityöryhmän
sihteeri*

Ei juuri uutta auringon alla

Lyhyemmällä aikavälillä hallitusohjelman tarkoituksena on Euroopan talous- ja rahoituksen, EMUn kolmannen vaiheen lähentymiskriteerien täyttäminen ja suurtyöttömyyden voittaminen.

Lisäksi ohjelmassa pyritään linjaamaan suomalaiset ratkaisut kansainvälisessä talouskeskustelussa esillä olleisiin teemoihin: julkisen talouden koko ja tasapaino, työmarkkinoiden kannustinvaikutukset sekä näihin osittain liittyvä sosiaaliturvan kohdentaminen.

Kireää talouspolitiikkaa

Ohjelman keskeiset talouspoliittiset sitoumukset liittyvät matalaan inflaatioon, valtion talouden tasapainottamiseen, työllisyyden parantamiseen sekä verotuksen rakenteen muuttamiseen.

Ei siis paljon uutta auringon alla, mutta markkamääräisinä esitetyt säästötavoitteet ovat vastanneet rahamarkkinoiden odotuksiin ja korot kääntyivät uuden hallituksen ensimmäisinä viikkoina selvään laskuun. Markkinoiden näin osoittama kunnioitus lienee sen seurausta, että Lipposen hallituksella on eduskunnassa tukenaan selvä enemmistö.

Korkotason lasku on pitkällä aikavälillä ehdottomasti terveen ja tasapuolisen talouskehityksen edellytys. Kun investointien tuottavuusvaatimukset madaltuvat, yritykset investoivat ja työllisyys paranee.

Ellei kireällä talouspolitiikalla kuitenkaan onnistuta madaltamaan korkoja olennaisesti, joudutaan puun ja kuoren väliin. Meillä oli tällainen tilanne vuosikymmenen alussa, Ruotsissa vastaavasta tilanteesta ei ole päästy vielääkään. Tämä osoittaa selvästi rahamarkkinoiden armoilla toimivan politiikan vaikeudet. Umpikujan pelko lienee osasyynä nykyhallituksemme yllättävän laajaan poliittiseen kannatukseen.

Sosiaalipolitiikassa supistuksia

Ohjelmassa on pyritty vaikuttamaan rahamarkkinoiden odotuksiin kirjaamalla selkeät markkamääräiset säästötavoitteet. Sen sijaan säästöjen vaikutukset kotitalouksien tuloihin on ilmaistu epämääräisesti.

Sosiaali- ja terveyspolitiikassa pyritään ohjelman mukaan merkittäviin rakenteellisiin muutoksiin ja menojen karsintaan.

Keskeisiä tavoitteita ovat sosiaaliturvan kannustaminen työmarkkinoille osallistumiseen sekä sosiaaliturvan kohdentaminen tuloharkinnan avulla. Kannustinloukkujen syntyminen pyritään estämään selvittämällä sosiaalisten tulonsiirtojen ja maksujen sekä verojen kohtaanto.

Jo tehdyt ratkaisut lapsilisien ja opintotuen leikkaamisesta olivat kuitenkin yleisiä etuuden määrän heikennyksiä.

Vähimmäisturvan rahoitus siirretään

Paavo Lipposen hallituksen kokoonpano ja ohjelma on sopeutettu syvän laman jälkeisen ajan henkeen. Ne ovat myös sopusoinnussa pitkäaikaisten kehitysprosessien kanssa. Voidaan nähdä, että Suomessa on edetty 1960-luvun alussa alkaneen yhteiskunnan modernisaatioprosessin ja taloudellisen integroitumisen loppuvaiheeseen.

yleisin veroin katettavaksi. Yritysten ja vakuutettujen Kelalle maksamia sosiaaliturvamaksuja vähennetään tai ne poistetaan kokonaan.

Rahoituksen muutokseen kytkeytyy myös muutoksia vähimmäisturvaetuuksien määräytymisessä. Muun muassa sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahan saamis-ehtoja tarkistetaan.

Kokonaiseläkejärjestelmää muutetaan niin, että kansaneläkkeen pohjaosasta tehdään eläkevähenteinen. Työttömyysturvan kokonaisuudistus toteutetaan työmarkkinajärjestöjen kanssa puuttamalla turvan puituuteen ja määräytymisperusteisiin.

Työeläkejärjestelmää uudistetaan yhdes- sä työmarkkinajärjestöjen kanssa. Tavoitteena on työeläkemaksun nousun rajoittaminen enintään yhteen prosenttiyksikköön ensi vuonna. Tavoitteen toteuttamiseksi työeläkeisiin tehdään ne muutokset, jotka työmarkkinajärjestöjen kanssa valmistellaan.

Hallitusohjelmassa ei toteutettavia muutoksia ole tarkemmin yksilöity. Yksivuotisilla laeilla toteutettuja indeksileikkauksia ei kuitenkaan palauteta.

Valtionvarainministeriö on ollut aktiivinen esittäessään uusia ajatuksia työeläkejärjestelmän muuttamiseksi. Voidaan olettaa, että myös tämän hallituksen aikana eläkejärjestelmästä tulee työryhmien ehdotuksiakin laajempaa keskustelua. Motiivit työeläkejär-

jestelmän muuttamiseen lienevät löydetty- vissä valtiovallan rahoitusvajasta, ja siitä johtuvasta tarpeesta tehdä tilaa uusille veron- korotuksille.

Ohjelmasuosittelujen seuraukset

Ohjelman seurausten analysointi on vaikeaa, mutta eri suuntiin meneviä vaikutuksia voidaan nähdä. Ohjelman suositusten toteutuminen johtaisi ainakin seuraaviin myönteisiin kehityskuluihin.

Massatyöttömyyden helpottuminen, erityisesti pitkäaikaistyöttömyyden lieveneminen, vahvistaisi hyvinvointivaltion rahoitusperustaa.

Työmarkkinajärjestöjen ja valtiovallan välisen kolmikantayhteistyön palauttaminen kunniaan helpottaa ongelmien ratkaisemista ja on erityisen myönteistä työeläkejärjestelmän kannalta.

Sosiaaliturvan etuuksien ja toisaalta verotuksen ja maksujen kohtaannon perinpohjainen selvittäminen on myönteistä. Vähimmäisturvan rahoituksen siirtäminen yleisin veroin tapahtuvaksi selkeyttää sosiaaliturvan rahoituksen kokonaisuutta.

Ohjelmasta voi löytää seuraavia ongelmallisia kohtia.

Vähimmäisetuuksien tason heikentäminen vaikeuttaisi heikoimpien ryhmien asemaa. Perusoikeus uudistuksen voimaan saattaminen jo elokuussa mahdollistaisi kansalaisten sosiaalisten oikeuksien leikkaamisen yksinkertaisella enemmistöllä jo ensi vuoden talousarviota käsiteltäessä.

Tällainen uudistus voi huonoimmassa tapauksessa johtaa politiikan voimakkaisiin vaihteluihin kuten Englannin esimerkki osoittaa. Suunnitelmallisuus ja samalla kansalaisten sosiaalinen turvallisuus heikkenee politiikan tempoilevuuden lisääntyessä.

Kokonaiseläketurvan osalta erityisesti historiallisen kompromissin avaaminen puuttamalla kansaneläkkeen pohjaosaan on ongelmallista. Pitkällisten neuvotteluiden ja suunnitelmien lopputuloksena aikaansaadun kompromissin avaaminen antaa mahdollisuuksia myös monenlaisiin muihin rakenteellisiin säästöihin sosiaaliturvassa.

Unohtuiko työttömyys sittenkin

Ohjelma on tietyiltä osiltaan kiireellisten kompromissien tulosta. Melko yleisellä tasolla mainitaan talouskasvu, työllisyys, kestävä kehitys, sosiaalinen ja alueellinen tasapuolisuus, sen enempää miettimättä näiden suureiden yhteensopivuutta.

Leikkaukset on usein annettu selkeinä markkamäärinä, kun taas myönteiset tavoitteet on esitetty yleisin lausein. Tämä viittaa siihen, että ohjelman perimmäinen tarkoitus on talouden vakauttaminen.

Ohjelman äänenpainot antavat ymmärtää, että valuuttajärjestelmän stabiilisuus, budjetin tasapainottaminen ja EMU-kriteereiden täyttäminen luultavasti asetetaan tässäkin hallituksessa lyhyen tähtäimen kasvun ja työllisyyden edelle. Tällainen painotus johtuu siitä, että kireä finanssi- ja rahapolitiikka nähdään ainoaksi tieksi kohti kasvua ja parempaa työllisyyttä pitkällä aikavälillä.

Työttömyyden poistaminen näillä keinoin johtaa helposti tilanteeseen, jossa lääke muodostuu tautia vaarallisemmaksi, ja lopuksi pahentaa potilaan tilaa. Tästä muutama tunnettu talousoppinutkin ehti varoittaa ennenkuin tieksi valittiin "ainoan vaihtoehdon" talouspolitiikan jatkaminen.

Työeläkejärjestelmän ja koko hyvinvointivaltion kannalta työttömyyden hoitamisen tulisi olla etusijalla.

Olisi muistettava, että kannustimiin, työllisyyteen ja työn tuottavuuteen ei voida vaikuttaa pelkästään rahaa antamalla tai ottamalla. Siihen tarvitaan ennen kaikkea visioita, oppimishalukkuutta, hallinnonuudistusta ja perusteellista itsepohdintaa. Maan uusi hallitus on valtavien haasteiden edessä.

MIKAEL FORSS

Eläketurvakeskuksen
tutkimuspäällikkö

BO LUNDQVIST

Eläketurvakeskuksen
erikoistutkija

KARI SALMINEN

Eläketurvakeskuksen
tutkija

MISTÄ APUA VANHANA?

Eläkeläiset ovat sängen halukkaita auttamaan iäkkäitä ihmisiä vapaaehtoistyöntekijöinä. Esimerkiksi piha- ja korjaustyöhön halukkaita miehiä on tutkimuksen mukaan yllättävän paljon.

Sen sijaan raskaat kotityöt eivät houkuttele.

Eri toimijoille riittää selvästi yllin kyllin tekemistä vanhusten palveluiden järjestämisessä.

Eniten apua tarvitsevat iäkkäät ja sairaat yksin asuvat naiset.

Tulokset sisältyvät Eläketurvakeskuksen ja Vanhustyön keskusliiton toukokuun lopussa julkaistuun tutkimukseen.

Tutkimuksessa selvitettiin ensinnäkin vanhusten avun- ja tuentarvetta ja heidän haluan ottaa vastaan apua nuoremmilta eläkeläisiltä. Edelleen tutkittiin eri tyyppisillä eläkkeillä olevien nuorempien eläkeläisten valmiutta auttaa vanhuksia vapaaehtoistyönä. Lisäksi selvitettiin tällaisen vapaaehtoistyön ehtoja ja rajoituksia.

Tutkittu asia on vanhuspoliittisesti keskeinen. Se kiinnostaa sosiaaliviranomaisia, järjestöjä sekä yksittäisiä ihmisiä. Samoin eläkejärjestelmän on kannettava huolta eläkeläistemme kokonaisuhyvinvoinnista.

Eläke on yksi tärkeä osa vanhuspolitiikkaa ja yleensä eläkeläisten hyvinvointia, mutta se ei yksin riitä. Eläketurvakeskuksessa onkin seurattu vanhuspolitiikan kehitystä laajemmin. Tähän kiinnostukseen liittyy nyt julkaistu tutkimus, johon on saatu tukea myös sosiaali- ja terveysministeriöstä.

Tutkimus kohdistui toisaalta 75 vuotta täyttäneisiin vanhuksiin ja toisaalta 45-74 -vuotiaisiin eläkeläisiin. Vanhusten otoksessa, joka edustaa kaikkia Suomessa asuvia 75 vuotta täyttäneitä, haastateltiin Suomen Gallup Oy:n toimesta 487 ikäihmistä, 356 naista ja 131 miestä.

Nuorempien eläkeläisten postikyselyaineistossa on 1508 eri eläkkeillä olevaa vastaajaa, 801 naista ja 707 miestä. Lähinnä tulosten luotettavuuden testaamiseksi haastateltiin lisäksi neljä Uudenmaan läänissä asuvaa vanhusta ja 12 eläkeläistä.

Vanhusten palveluiden kriisi

Tutkimuksen taustalla on tieto vanhusten palveluiden kriisiytymisestä ja tarve löytää keinoja tilanteen selvittämiseksi. Vanhusten palveluiden turvaamiseksi tarvitaan jo olemassa olevien palveluiden lisäksi huomattavasti enemmän myös vapaaehtoisella pohjalta lähtevää auttamista.

Vapaaehtoistyönkin resurssit ovat kuitenkin vielä riittämättömiä, joten toimijoita tarvitaan huomattavasti lisää. Nuorempien eläkeläisten suuresta joukosta olisi ehkä löydettävissä lisätöitä tähän työhön.

Vanhusten lukumäärä ja erityisesti vanhimpien, paljon hoitoa vaativien vanhusten määrä kasvaa jatkuvasti. Ikärakenteen muuttuminen lisää merkittävästi kustannuksia, jolloin säästö- ja supistumahdollisuuksia joudutaan miettimään joka sektorilla - niin myös vanhustenhuollossa.

Valtion ja kuntien taloudellisen tilanteen heikentyminen on osaltaan edelleen pahentanut tilannetta. Kotona asumista tukevia palveluita on toki kehitetty sekä julkisen sektorin että järjestöjen toimesta, mutta niiden määrä näyttää olevan tarpeeseen nähden riittämätön.

Vanhuspoliittisissa arvioinnissa painotetaan nykyisin avohoitoa ja ns. monituottajamallia. Palveluiden varmistaminen edellyttää, että tuottajiksi tulevat kunnan ja muun julkisen toiminnan ohella entistä enemmän

erilaiset yhteisöt, järjestöt, kaupalliset yritykset jne., mutta ennen kaikkea vapaaehtoinen kansalaistoiminta. Kokemus yhteisestä häädästä tekee yhteistyön välttämättömäksi ja luonnolliseksi, ja kaikille riittää tällä alueella yllin kyllin tekemistä.

lökkäät naiset avuntarvitsijoina

Tutkimustuloksemme mukaan vanhusten avun tarpeeseen vaikuttivat selvimmin vanhusten iän lisäksi sairastavuus ja asunnon tai asuinalueen puutteet.

Nämä kolme asiaa yhdessä muodostavat pahimmillaan todella kohtalokkaan yhteyden, eli iäkäs, huonokuntoinen ja sopimattomissa oloissa asuva vanhus tarvitsee apua hyvin moniin toimintoihin. Suurin osa sairaalloisista ja iäkkäistä vanhuksista on yksinasuvia naisia, jotka siis ovat jatkossa palveluiden suurtarvitsijoita.

Tulokset osoittavat edelleen, miten avuntarve kasvaa selvästi iän myötä. 80 vuotta täyttäneiden avuntarve on useissa asioissa noin kaksinkertainen nuorempiin verrattuna. 75-80 ikävuoden väli taas on kriittistä aikaa palvelutarpeiden kasvun osalta.

Avuntarve keskittyy itseasiassa kolmenlaisiin tilanteisiin. Ensinnäkin on huomattava tarve raskaaseen kotiapuun, joka mahdollistaa arkipäivän elämässä selviytymisen. Toisena kokonaisuutena on liikkuminen kodin ulkopuolella sekä asioiden toimittaminen.

Loput tarpeet ovat lähinnä sosiaaliseen kanssakäymiseen sekä pieniin askareisiin liittyviä. Käytännössä avuntarve on monipuolista, eli se kohdistuu samanaikaisesti moniin eri asioihin.

Myös tämä tutkimus vahvistaa käsitystä omaisten antaman avun suuresta määrästä. Avuntarve on niin suuri, että omaisten ja kuntasektorin mahdollisuudet selviytyä siitä myös jatkossa hyvin näyttää kyseenalaiselta. Näinollen tarvittaisiin lisää vapaaehtoistyön panosta.

Vanhukset ovat yleisesti ottaen varsin halukkaita ottamaan apua vastaan vapaaehtoisilta eläkeläisauttajilta silloin, kun he kokevat nykyisen avun riittämättömäksi.

Valinnanvapautta pidetään kuitenkin tässäkin tärkeänä. Vapaaehtoistyöstä oltiin myös valmiita maksamaan jotakin. Osa vanhuksista piti jopa ehdottoman välttämättömänä maksua, koska eivät halunneet ottaa mitään palveluita vastaan ilmaiseksi.

Velvollisuus auttaa

Perinteisesti vapaaehtoistyöllä on tarkoitettu työtä tai toimintaa, jota tehdään ilman palkkaa, omasta tahdosta ja omilla ehdoilla. Sen tekeminen perustuu aina tekijän omaan tahtoon ja haluun tehdä työtä ilman ulkoisia pakotteita.

Tutkimuksessa eläkeläisten halua toimia vapaaehtoistyöntekijänä selvitettiin seura-

valla kysymyksellä: ”Ajatelkaa tilannetta, että Teille tarjottaisiin mahdollisuutta mennä auttamaan vapaaehtoistyöntekijänä jotakuta iäkästä (yli 74-vuotiasta) ihmistä jossaikin tai joissakin hänen toimimissaan asioissa, niin miten menettelisitte?”

Noin neljännes (24 %) tutkimuksen vastaajista on halukkaita vapaaehtoistyöhön eli on valinnut vaihtoehdon: ”menisi, jos tehtävät ja ajankohta sopisivat”. Avun antamisesta kokonaan kieltäytyviä oli vain noin kolmannes (30 %). Aika monet eläkeläiset ovat siis valmiita avunantoon.

Jos avunantoon lähdetään, sitä ollaan valmiita antamaan hyvin monissa eri tehtävissä. Halutuimpia tehtäviä ovat keskusteluseurana toimiminen, asiointi- ja kuljetusapu, pienehköt korjaustyöt ja pihatyöt.

Yllättävää kyllä näytti siltä, että miehet olisivat jonkin verran halukkaampia vapaaehtoistyöhön kuin naiset. Uusia mahdollisuuksia itseään toteuttavaan vapaaehtoistyöhön näyttäisi avautuvan nimenomaan piha- ja korjaustöissä. Niissä apua myös tarvitaan, kunhan auttaja ja autettava vain kohtaisivat.

Teemahaastattelujen avulla on mahdollista saada käsitystä siitä, miksi eläkeläiset ovat näinkin halukkaita auttamaan. Tämän tutkimuksen eläkeläiset mieltävät vapaaehtoisen auttamisen tavallisimmin velvollisuudeksi. Jos lähimmäinen tarvitsee apua, katsotaan, ettei siitä voi kieltäytyä, jollei nyt ole ihan ylivoimista estettä.

”...Kyllä se minusta on ihan, mun mielestä se kuuluukin auttaa toista ihmistä silloin kun voi, kun sitä ei tiedä koska sitä itse tarvitsee. Silloin voi odottaa itsellekin, mutta jos ei koskaan auta ketään niin miten sitä voisi odottaa itsellensä sitä apua.”

Velvollisuudesta auttaminen tuntuu liittyvän nimenomaa kaikkein lähimpien kuten sukulaisten ja naapurien auttamiseen. Sen sijaan varsinaiseen järjestön tms. kautta tehtävään vapaaehtoistyöhön osallistuminen on

Antero Aaltonen

enemmän oma valinta. Samalla se voi olla myös yksi harrastus muiden joukossa. Tätä asennetta kuvaa hyvin yhden haastatellun syy lähteä mukaan toimintaan:

”Kun aikaa on eikä ole muutakaan sellaista menemistä, eikä näe paljon lukeakaan. Ei muuta, että ajattelin vain että kokeilisin.”

Auttamishalukkuutta rajoittaa selvästi eläkeläisten oma terveydentila, joka vaihtelee

eläkeläisten oma terveydentila, joka vaihtelee yksilöllisesti ja eri eläkkeillä olevien välillä. Vähintään melko hyväksi terveydentilansa kokevissa on kaksinkertainen määrä auttamiseen valmiita verrattuna terveyttään huonona tai melko huonona pitäviin. Erot auttamishalussa eivät ole kuitenkaan kovin suuria eri eläkelajien mukaan. Asuinseudulla on merkitystä siten, että pääkaupunkiseudulla asuvat ovat vähiten kiinnostuneita vapaaehtoistyöstä.

Keikkaluontoinen työ suosituinta

Eläkeläisten avunantoon liittyy kuitenkin joukko reunaehtoja, jotka rajoittavat toimintaa käytännössä. Suuri osa eläkeläisistä (57 %) oli viimeisen vuoden aikana jo antanut erilaista apua omaisilleen tai muille. Avun antaminen on siis jo nykyisin niin yleistä, että sen lisääminen ei ole aina kovin helppoa.

Auttaminen voi vaatia vankkaa sitoutumista työhön, mutta eläkeläisauttajien valmius siihen ei ole välttämättä kovin suuri. Suosituin työmuoto on satunnainen, keikkaluontoinen työ. Siihen olisi valmiita noin puolet auttamishaluisista eläkeläisistä. Säännölliseen auttamiseen olisi valmiita vajaa viidesosa. On selvästi helpompaa auttaa satunnaisesti kuin pitää jatkuvasti huolta autettavien hyvinvoinnista.

Eläkettä ei halua vaarantaa

Varsinaista ansiotyötä kyselyyn vastanneet eläkeläiset eivät halua enää tehdä. Vain kolme prosenttia haluaisi ansiotyötä tai olisi valmis lisäämään tämän hetkistä työpanostaan. Hyvin harvat heistä (miehistä 6 % ja naisista 2 %) ilmoittavat myöskin tekevänsä tällä hetkellä ansiotyötä.

Sen sijaan vapaaehtoistyöstä mahdollisesti saatavaan korvaukseen suhtauduttiin kaksijakoisesti: osa halusi ja osa ei. Korvauksia ei pidetä yleensä tärkeänä vapaaehtoistyön ehtona, mutta ne aktivoisivat kuitenkin osaa eläkeläisistä.

Mahdollisten lisäansioiden ei kuitenkaan haluta missään nimessä vaarantavan eläke-etuja. Eläkkeen pienentäminen samassa suhteessa kuin auttamistyöstä maksettaisiin korvausta estäisi yli puolella eläkeläisistä auttamistyön kokonaan.

Vielä kielteisemmin suhtaudutaan ajatukseen eläkkeen tilapäisestä keskeyttämisestä siinä tapauksessa, että työstä saatu korvaus olisi jotakuinkin yhtä suuri kuin eläke: 77 prosenttia eläkeläisistä ei hyväksy menettelyä.

Raskaat työt ammattilaisille

Koko maan tasolla lähentelee kysytyimmässä toiminnassa eli siivouksessa avuntarpeessa olevien määrä 200 000:aa. Yli 100 000 vanhusta tarvitsee apua erilaisten asioiden hoitamisessa ja pienemmissä korjaustöissä.

Naisten avuntarpeen enemmisyys miehiin verrattuna näkyy selvästi: useissa toiminnissa on avuntarpeessa olevien naisten määrä jopa 4-5 -kertainen miehiin nähden.

Eläkeläisavun tarjonta ylittää usein vastaavan avuntarpeen. Ainoat poikkeukset ovat raskaat kotityöt, kuten pyykinpesu ja siivous. Sen sijaan esimerkiksi keskusteluseuraa löytyy moninkertaisesti tarpeeseen nähden. Asioiden hoitoonkin on tavallisesti noin kaksi auttajaa vanhusta kohti.

Eläkeläiset ovat siis runsas voimavara vanhusten auttajiksi, jos heidän apunsa saataisiin vain ohjattua sitä tarvitseville. Raskaat kotityöt pysyvät silti edelleen ongelmana. Niiden tekemiseen vapaaehtoistyö tuskin

luontevasti soveltuisikaan, vaan ne jäävät edelleen omaisten ja kotipalvelun tehtäväksi.

Pääkaupunkiseutu on avun tarpeen ja auttamishalun kohtaannon suhteen heikointa aluetta. Noin puolet toiminnoista on siellä sellaisia, joissa eläkeläisavun tarjonta jää pienemmäksi kuin vastaava avun tarve.

On olemassa monia vapaaehtoistyön organisointitapoja. Vaihtoehtoisina malleina tutkimuksessa esitellään kunnan toimesta järjestetty ohjaaja tai välityspiste ja järjestön, seurakunnan tms. toimesta organisoitu vapaaehtoistyö. Keskeistä on se, että on olemassa jokin palvelupiste, jonka kautta hoidetaan sekä vapaaehtoisten rekrytointi ja mahdollinen koulutus että avun välittäminen sitä tarvitseville.

Simo Forss, Pirkko Karjalainen ja Kristiina Tuominen: Mistä apua vanhana? Tutkimus vanhusten avuntarpeesta ja eläkeläisten vapaaehtoistyöstä. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1995:3, Vaasa 1995.

Artikkelin kirjoittajat tutkija Kristiina Tuominen ja yhteyspäällikkö Simo Forss

KRISTIINA TUOMINEN

Eläketurvakeskuksen tutkija, VTM Kristiina Tuominen on erikoistunut työelämän kysymyksiin. Kristiina Tuominen on osallistunut ETK:ssa paitsi vapaaehtoistyötä koskevaan tutkimukseen, myös varhaiseläke- ja kuntoutustutkimukseen.

SIMO FORSS

Eläketurvakeskuksen yhteyspäällikkö, VTT Simo Forss toimii myös yhteiskuntapolitiikan laitoksen dosenttina Jyväskylän yliopistossa aiheinaan eläke- ja vanhuspolitiikka. Hänen erityisalanansa on sosiaaligerontologia. Useita julkaisuja ja tutkimuksia.

Työeläkelaitosten toiminta vuonna 1994

Työeläke-lehti on saanut eläkeyhtiöiltä ja -laitoksilta lyhyet luonnehdinnat niiden toiminnasta. Yhtiöiden omien arviointien mukaan lama on hiljalleen taittumassa, mikä näkyy muun muassa maksutulon kääntymisenä nousuun ja vakuutettujen työntekijöiden määrän kasvuna.

ELÄKE-SAMPO

Eläke-Sammon toiminnan ja tuloksen kannalta vuosi 1994 oli hyvä. Sijoitustoiminnan hyvän tuloksen ansiosta yhtiö siirsi lisävakuutusrahastoon 90 miljoonaa markkaa jaettavaksi asiakkaille ns. vakuutusmaksuhyvityksinä.

Yhtiössä oli vuoden päättyessä vakuutettuna 198 000 henkilön eläketurva. TEL-vakuutusten lukumäärä oli 20 900 kappaletta ja YEL-vakuutusten 30 400 kappaletta. Uusia YEL-vakuutuksia tehtiin 3 900. TEL-lisäeläkevakuutus oli 329 työntäijällä ja lisäeläkevakuutettuja oli 12 000. Vuoden aikana yhtiön markkinaosuus oli selvässä kasvussa, sillä vuoden 1995 alusta yhtiöön siirtyi yli 31 000 uutta vakuutettua.

Eläke-Sampo maksoi vuonna 1994 eläkettä 104 000 TEL- ja YEL-eläkkeensaajalle yhteensä 3 472 miljoonaa markkaa. Eläkkeensaajia oli neljä prosenttia edellisvuotta enemmän ja maksettujen eläkkeiden määrä kasvoi edellisvuodesta 5,6 prosenttia.

Yhtiön maksutulo oli kaikkiaan 3 755 miljoonaa markkaa,

missä on kasvua kolme prosenttia edellisvuodesta. Työllisyystilanteen kohentuminen ja lomautusten väheneminen kasvattivat vakuutettujen palkkasummaa ja siten maksutuloa. TEL-maksutaso oli keskimäärin 18,6 prosenttia.

Sijoitustoiminnan nettotuotto oli 1 330 miljoonaa markkaa. Yleinen korkotaso laski kertomusvuoden aikana voimakkaasti ja sitä seurasi myös laskuperusteinen korko, jonka keskimääräinen taso laski edellisvuoden 8,5 prosentista 6,5 prosenttiin. Yhtiö kasvatti luottotappiovaraustaan 66 miljoonalla markalla ja teki tämän lisäksi 37 miljoonan markan enimmäispoistot.

Myyntivoittoa osakkeista kertyi 120 miljoonaa markkaa ja pörssikurssien arvonlennusten palautuksina kirjattiin 27 miljoonaa markkaa. Osakkeiden kirjanpitoarvoihin tehtiin 63 miljoonan markan arvonlennukset.

Yhtiön sijoitusomaisuuden määrä oli vuoden päättyessä 17 221 miljoonaa markkaa. Sijoituskannan rakenne muuttui merkittävästi, sillä joukkovelkakirjalainojen osuus kohosi 28 prosent-

tiin. Sijoituskannassa ovat mukana sekä sijoitus- että rahoitusomaisuus. Vakuutusmaksu- ja sijoituslainojen määrä sijoituskannasta laski yhteensä 48 prosenttiä edellisvuoden 60 prosentista.

Yhtiö kartutti tasoitusvastuutaan 67 miljoonalla markalla yhteensä 440 miljoonaa markkaan. Edellisenä vuonna yhtiö purki tasoitusvastuutaan 70 miljoonalla markalla. Tämä varaus on myöhemmin käytettävissä TEL-järjestelmässä mahdollisesti riittämättömäksi osoittautuvan vakuutusmaksun aiheuttaman tappion kattamiseen.

Vakuutusmaksuista kertyi maksutappioita 91 miljoonaa markkaa, kun ne edellisvuonna olivat 72 miljoonaa markkaa. Maksutappioiden kasvu on seurausta monien asiakasyritysten ajautumisesta konkurssiin.

Yhtiön liikekulut laskivat edellisvuodesta kolme prosenttia 129 miljoonaa markkaan.

ELÄKE-TAPIOLA

Aikaisempien vuosien vakaa kehitys jatkui Eläke-Tapiolassa ja vuoden 1994 tulos oli hyvin tyydyttävä ja kilpailukykyinen.

Yhtiötä hoidettiin tehokkaasti ja liikekulut alenivat kolmella miljoonalla markalla. Eläke-Tapiolan kustannustehokkuus on alan parhaita. Alhaisista liikekuluista huolimatta on palvelukykyä parannettu muun muassa tietojenkäsittelyä kehittämällä.

Eläke-Tapiolan edullisuus asiakkaille jatkuu. Asiakkaille on alennuksina palautettu yhtiön olemassaolon aikana tähän mennessä noin 900 miljoonaa markkaa eli keskimäärin 82 miljoonaa markkaa vuodessa.

Työeläkelaitosten valvonta ja vakavaraisuuskysymykset ovat olleet viime aikoina paljon esillä. Sijoitustoiminnan ja vakavaraisuuden valvontaa jouduttaneenkin alalla kehittämään edelleen.

Eläke-Tapiolan sijoitustoiminnan tulos oli hyvä, vaikka kiinteistöjen arvoihin tehtiinkin 73 miljoonan markan alennukset. Eläke-Tapiola on järjestelmällisesti nostanut omaa vakavaraisuuttaan. Sen omaisuuteen ei liity enää merkittäviä riskejä kiinteistöjen arvonalennusten tai osakkeiden arvonalennusten muodossa.

Eläke-Tapiolan markkina-asema vahvistui. Lakisääteisten työeläkevakuutusten markkinaosuus kasvoi 0,5 prosenttiyksiköllä 12,8 prosenttiin. Tapiolaan siirtyneiden TEL-vakuutusten maksutuloarvio oli 14 miljoonaa markkaa enemmän kuin yhtiöstä pois siirtyneiden. Vuonna 1993 vastaava ns. siirtoliikkeen tulos oli noin 34 miljoonaa markkaa positiivinen.

Lakisääteisten eläkevakuutusten uusien vakuutusten myynti oli yhteensä 276 miljoonaa mark-

kaa, 28 prosenttia edellisvuotta vähemmän. Eläke-Tapiolan maksutulo oli 2 659 miljoonaa markkaa eli 8 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna.

Myönteistä kehitystä on maksutappioiden kasvun pysähtyminen. Eläke-Tapiolan maksutappioista 70 miljoonaa markkaa aiheutuu TEL-vakuutuksista ja 20 miljoonaa markkaa on YEL:n maksutappioita, joista viime kädessä vastaa valtio.

Vapaamuotoiset työeläkevakuutukset siirtyivät vuoden 1994 lopussa Eläke-Tapiolasta Yritys-Henki-Tapiolaan. Siirron jälkeen Eläke-Tapiola keskittyy EU-määräysten mukaisesti pelkästään lakisääteisten työeläkkeiden hoitoon.

ELÄKE-VARMA

Taloudellisen taantuman heijastusvaikutukset Eläke-Varman vuoden 1994 toimintaan olivat selvästi vähäisemmät kuin vuotta aiemmin.

Eräin osin luvut kertoivat jo lievästä käänteestä parempaan, sillä esimerkiksi TEL-vakuutuskanta kääntyi hienoiseen nousuun ja työsuhteiden määrä alkoi kasvaa vuoden loppupuolella. Konkurssien määrä aleni, samoin vakuutusmaksuista kertyneet luottotappiot.

YEL-vakuutusten kokonaisuusmäärä aleni hieman, vaikka niitä tehtiin enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Laman vaikutusta kuvastaa se, että yrittäjien ilmoittama keskimääräinen työtulo laski edellisen vuoden 83 000 markasta 79 000 markkaan.

Sijoitustoiminnassa syntyneet luottotappiot olivat lähes 35 miljardin markan sijoitusomaisuuteen nähden vähäiset, noin yhdeksän miljoonaa markkaa. Tämä johtuu siitä, että TEL-lainoilla on turvaavat vakuudet.

Yhtiön sijoitustoiminnan luonteessa jo vuonna 1993 alkanut muutos jatkui edelleen yleisten sijoitusmarkkinoiden muutoksen myötä. Yritykset muun muassa maksoivat vakuutusmaksuja käteisellä entistä enemmän ja takaisinlainauksen kysyntä aleni tuntuvasti.

Uusien lainojen kysyntä oli muutenkin verrattain vähäistä, minkä lisäksi asiakasyritykset maksoivat taserakenteensa vahvistamiseksi vanhoja vakuutus- ja sijoituslainoja takaisin merkittävässä määrin ennen määräaikaan. Kaikista näistä syistä johtuen yhtiön likviditeettiaste oli poikkeuksellisen korkea.

Yhtiön vakuutusmaksutulo oli 5 400 miljoonaa markkaa, kasvua siinä oli 1,5 prosenttia. Eläkehakemuksia yhtiöön tuli melkein sama määrä kuin vuotta aiemmin, merkittävin nousu kirjattiin osa-aikaeläkehakemuksissa. Maksettujen eläkkeiden yhteismäärä nousi kuusi prosenttia ja oli 6 600 miljoonaa markkaa.

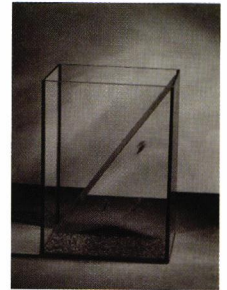
Henkilöstön määrä oli vuoden lopulla 376. Yhtiön liikekulut olivat 1,8 prosenttia liikevaihdosta. Noin kolmannes liikekuluista syntyy tietojenkäsittelyn kustannuksista. Näiden alentamiseksi ja asiakaspalvelun parantamiseksi käynnistettiin suunnitelluhteistyö Eläke-Sammon kanssa ja atk-käyttötoiminnot on yhdistetty eräiden muiden eläkevakuutusyhtiöiden ja eläkelaitosten yhteiseen yhtiöön.

Eläke-Varma on viime vuosina panostanut nopeaan ja yksilölliseen palveluun maksuasioissa. Yhtiö avustaa asiakasyrityksiä näiden budjetoinnissa ja tilinpäätöstoimissa tuottamalla arvioita vuoden tarkasta maksusta ja lisäveloituksen tai palautuksen määrästä.

Niin ikään yhtiö lähettää automaattisesti myös arvioita työkyvyttömyys- ja työttömyysmaksuista. Merkittävä kehitystyön kohde on myös ollut työsuhtedietojen välittäminen työnantajalta Eläke-Varmaan.

Tapiola-yhtiöiden vuosikertomukset 1994

ELÄKE-VARMA

Ilmarisen vuoden 1994 tulos oli kohtalaisen hyvä. Laman taittuminen näkyi muun muassa siinä, että maksutulo kääntyi nousuun ja myös vakuutettujen työntekijöiden määrä alkoi kolmen vuoden jälkeen kasvaa vuoden lopulla.

Maksutulo oli viime vuonna lähes 6,6 miljardia ja se kasvoi yli 5 prosenttia. Kasvu johtui miltei kokonaan Ilmarisessa vakuutettujen yritysten palkkasumman kasvusta, sillä maksutason muutos oli vähäinen.

Ilmarinen vahvisti hieman markkina-asemaansa. Sen markkinaosuus lakisääteisestä eläkevakuutuksesta on alustavien laskelmien mukaan noin 33,5 prosenttia.

Ilmarisessa vakuutettuja työntekijöitä oli vuoden lopussa 256 400 ja yrittäjiä 52 300. Suuria vakuutusjärjestelyjä olivat Kymmene-konserniin kuuluvan Kaukas Voikkaan tehtaan vastuunsiirrot ja Vammalan seudun eläkekassan asiakaskunnan vakuuttaminen Ilmarisessa.

Yritysten taloudellisen tilan-

teen paranemista osoittaa myös se, että luottotappiot vakuutusmaksuista eivät kasvaneet. Maksutulosta saamatta jääneitä maksuja oli noin 70 miljoonaa. Luottotappiot olivat noin puolet maksuun sisältyvästä niitä varten varatusta maksun osasta.

Eläkkeinä Ilmarinen maksoi yhteensä 5,9 miljardia noin 174 000 eläkkeensaajalle. Eläkemeno ja eläkkeensaajien määrä kasvoivat noin viisi prosenttia.

Ilmarisen lainakanta supistui merkittävästi hiljaisen lainakysynnän vuoksi. Koko sijoitusomaisuuden käypä arvo oli 33 miljardia markkaa. Tästä lainoihin oli sijoitettuna 55 prosenttia, kiinteistöihin 13 prosenttia ja arvopapereihin 31 prosenttia.

Pääosa uusista sijoituksista on ollut ja tulee tänäkin vuonna olemaan joukkovelkakirjalainoja. Ilmarinen on myös suuri asuntorakentaja. Palkansaajamaksusta rahastoituvat varat käytetään asuntorakentamiseen.

Ilmarinen sai sijoituksilleen tuottoa yli vastuuvelan korkovaatimuksen, joka on 6,5 prosent-

tia. Ylijäämästä kasvatettiin luottotappiovarausta ja lisävakuutusrahastoon tulevia asiakashyvityksiä varten varattiin noin 80 miljoonaa markkaa. Määrä on hie- man edellisvuotta suurempi.

Ilmarinen täyttää tämänhetkiset vakavaraisuusvaatimukset kymmenkertaisesti.

Ilmarisen toiminnan taloudellisuus ja tehokkuus kehittyivät edelleen myönteisesti, mikä heijastui tulokseen. Työmäärät lisääntyivät, mutta liikekuluja pystyttiin edelleen alentamaan. Liikekulut olivat 180,3 miljoonaa markkaa ja pienivät 2,4 prosenttia. Vuodesta 1991 ne ovat vähentyneet yli 11 prosenttia.

Liikekulujen kutistumisesta huolimatta Ilmarinen on edelleen eläkkeiden käsittelyssä nopeampi kuin eläkelaitokset keskimäärin ja toiminnan laatu on säilynyt hyvänä. Julkaistut tilastot kertovat, että myös sitovuuspäätösten selvittämisessä Ilmarinen on muita nopeampi.

Ilmarinen päätti kesällä 1994 hankkia tietojenkäsittelynsä tarvitsemat suurkanepalvelut Pohjo-

la-yhtiöiden yhteisestä palvelukeskuksesta, Pohjolan Atk-palvelu Oy:stä. Uuteen ratkaisuun päädyttiin, sillä Oy Tietokonepalvelu Ab:n käyttäjämäärän vähentynyt jäljelle jääneiden osakkaiden käyttökustannukset olisivat kasvaneet liian suuriksi

LEL TYÖELÄKEKASSA

Taloudellinen lama taittui LEL-aloilla ja maksutulo kääntyi viime vuoden loppupuolella nousuun. LEL-maksutulo kasvoi ensimmäisen kerran vuoden 1990 jälkeen. Vakuutusmaksutuloa kertyi 1 402 miljoonaa markkaa, mikä oli 0,6 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Lamasta pahiten kärsinyt rakennusala tilitti vakuutusmaksutuloa edellisvuotisen määrän, 900 miljoonaa markkaa. Rakennusalan maksutulo on supistunut viidessä vuodessa miljardilla markalla.

Vakuutettuja työntekijöitä oli yhtä paljon kuin eläkkeensaajia, 150 000. Vakuutettujen määrä on viidessä vuodessa vähentynyt lähes 90 000 henkilöä.

Vuonna 1994 LEL Työeläkekassaan tuli 900 sellaista eläkehakemusta, joiden hakija oli työskennellyt Suomen lisäksi jossakin Eta-maassa, pääasiassa Ruotsissa. Vain harva eläkkeensaaja

tarkistutti eläkkeensä uusien ETA-säännösten mukaiseksi, vaikka noin 6 000:lla arvioidaan olevan tarkistuttamisoikeus.

LEL Työeläkekassa maksoi eläkkeitä 3 miljardia markkaa vuonna 1994. Uusia eläkkeitä se myönsi 9600, mikä oli kuusi prosenttia edellisvuotista vähemmän. Kuntoutusrahan sai 115 henkilöä.

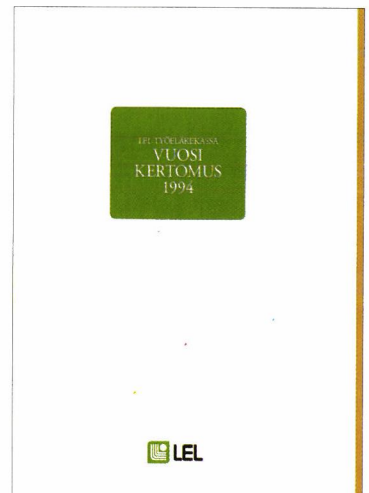
Kaikista uusista eläkkeistä kaksi viidennestä oli työkyvyttömyyseläkkeitä ja viidennes työttömyyseläkkeitä. Keskimääräinen eläkkeelle siirtymisikä oli 60 vuotta. Työkyvyttömyyseläkkeelle LEL-työntekijät siirtyvät 52-vuotiaana ja yksilölliselle varhaiseläkkeelle 58-vuotiaana.

Rakennusalan järjestöt kiinnittivät huomiota alan epäterveyseen kilpailuun jo vuonna 1993. Rakennusalalla suositeltiin urakoiden antamista sellaisille urakoitsijoille, jotka ovat huolehti-

neet lakisääteisistä työnantaja-maksuistaan. Yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa LEL Työeläkekassa kehitti maksutodistusmenettelyn. Vuonna 1994 niitä myönnettiin 9000, kolminkertainen määrä edellisvuoteen verrattuna. Todistuksella työnantaja voi osoittaa rakennuttajalle tai pääurakoitsijalle, että LEL-maksut on hoidettu asianmukaisesti.

Vakuutusmaksujen laiminlyöntejä saatiin selville 174 miljoonaa markkaa. Laiminlyöntien osuus vakuutusmaksutulosta ja vakuutusmaksutappiot ovat viime vuosina lisääntyneet. Voidaan arvioida, että vakuutusmaksuista jo syntyneet luottotappiot ovat korottaneet vakuutusmaksuprosenttia yhdellä prosenttiyksiköllä.

Lainansaajien konkurssien määrillä mitattuna vuosi 1994 oli rakennusalan kaikkien aikojen pahin. Konkurssien vuoksi takaa-

jat maksoivat lähes 700 miljoonaa markkaa lainoja takaisin, melkein kaikki olivat rakennus- alalta. Luottotappioita ei sijoitustoiminnasta LEL Työeläkekassalle aiheutunut.

Sijoitustoiminnan tuotto aleni edellisvuodesta alhaisen korkotason vuoksi. Huipussaan sijoitustoiminnan tuotot olivat vuonna 1992, jolloin ne olivat 1,4 mil-

jardia markkaa. Vuonna 1994 sijoitustoiminta tuotti 1,1 miljardia markkaa. Uusien lainojen korko oli alimmillaan 5,5 prosenttia. Lainakysyntä ei kuitenkaan elpynyt.

Viimeisimpiä atk-järjestelmien kehityskohteita ovat olleet lainajärjestelmän uudistaminen ja yritysasiakasrekisterin perustaminen. LEL-vakuutusmaksujen

tilitystiedot siirretään tiedostoihin optisella lomakkeenluvulla kevästä 1995 lähtien. Optisen merkintunnistuksen avulla paperin manuaalinen käsittely ja atk-talennus vähenevät.

LEL Työeläkekassa osallistui yhdessä Eläketurvakeskuksen ja Kansaneläkelaitoksen kanssa Elmo-eläketietopankin kehittämiseen. Tietopankki otettiin koko

laajuudessaan käyttöön syksyllä 1994. Työnantajille suunnattua LEL-vakuutusmaksutietoa on ollut tarjolla yleisessä tietoverkossa viime vuoden alusta.

MELA

Vuoden 1994 alusta tehtiin valtion säästöjen vuoksi muutamia muutoksia Melan hoitamisiin etuuksiin.

MYEL-vakuutuksen pakollisen vakuutuksen työtulo- ja pinta-alarajaa nostettiin. Tämän seurauksena noin 16 000 vakuutetun MYEL-vakuutus muuttui vapaaehtoiseksi — siis noin joka kymmenes vakuutus. Poro- hoitajilla vaikutus oli suurempi, peräti viidennes vakuutuksista muuttui vapaaehtoiseksi. Vakuutuksen rautusajan lopussa 80 prosenttia kaikista uusista vapaaehtoisesti vakuutetuista oli säilyttänyt vakuutuksensa.

Vuoden vaihteessa päättyi

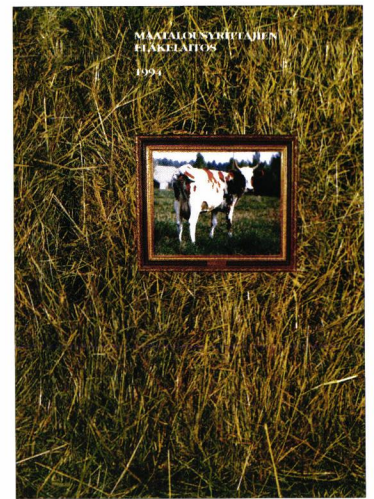
myös perheyrittäjien jäsenten maksuton työtaturmavakuutus. Työtaturmavakuutukseen heistä hakeutui noin 12 000 vuoden 1994 loppuun mennessä.

Elokuussa Maatalousyrittäjien eläkelaitos tuli toimineeksi 25 vuotta. Merkkipäivää juhlistettiin julkaisemalla laitoksen historiikki, joka keskittyi erityisesti MYEL-järjestelmän syntyvuosiin.

Suomen jäsenyysneuvotte- lut ja liittyminen Euroopan unioniin näkyivät syksyllä selvästi myös Melassa. Uutta luopumistukilakia valmisteltiin, ja se tuli voimaan EU-jäsenyyden kanssa yhtä aikaa vuoden 1995 alusta.

Järjestelmä on voimassa vuoden 1999 loppuun. Luopumistuki vastaa muiden EU-maiden viljelijöiden varhaiseläkettä ja EU korvaa sen kustannuksista arviolta puolet.

Melalla oli vuoden lopussa 150 000 vakuutettua. Eläkkeensaajien määrä kääntyi hienoiseen laskuun; heitä oli vuoden lopussa 215 000. Vuoden aikana maksettiin eläkkeitä 3,4 miljardia markkaa, kaikkiaan Mela maksoi eläkkeitä ja korvauksia 3,6 miljardia markkaa.

MERIMIESELÄKEKASSA

Merenkulku selviytyi monia muita sektoreita pienemmin vaurioin lamasta. Markan kellutus ja devalvoituminen paransivat vientisektorin sekä varustamojen hintakilpailukykyä. Myös valtion tukitoimien merkitys varustamolinkeille on ollut ensiarvoisen tärkeä; ovathan ne estäneet rahti- liikenteessä olevien alusten täydellisen ulosliputtamisen hall- vempisiin rekistereihin.

Merimieseläkekassan vakuutusmaksutulo on pysynyt viime vuodet melko vakaana. Vuonna 1994 maksutulo kasvoi 2,5 prosenttia ja oli 218 miljoonaa markkaa. Eläkkeitä maksettiin 8 200 eläkkeensaajalle yhteensä 362,9

miljoonaa markkaa, mikä on vain 1,6 prosenttia enemmän kuin vuonna 1993.

Alusluottojen kysyntä oli edelleen hyvin vähäistä. Tästä syystä kassan varoja sijoitettiin runsaasti valtion joukkovelkalin- noihiin. Vastuu velan katteena olevista varoista on 37 prosenttia sijoitettu joukkolainoihin ja lähes yhtä paljon alus- ja asuntoluottoihin.

Sijoitusten nettotuotot vähenivät edellisen vuoden 148,3 miljoonasta markasta 136,3 miljoonaa markkaan lähinnä korkotason ja korkotuottojen pienentymisestä johtuen. Merkittäviä arvonalennuksia osakkeista taikka

kiinteistöistä ei jouduttu kirjaamaan. Eläkekassan sijoitusomaisuuden vuotuinen nettotuotto oli keskimäärin 9,5 prosenttia.

Eläkekassan hallintokulut kasvoivat 0,9 miljoonalla markalla ja ne olivat 10,8 miljoonaa markkaa. Tästä huolimatta ne olivat edelleen varsin kohtuulliset, vain 2,1 prosenttia liikevaihdosta — maksutulon, sijoitustuottojen ja valtionosuuden yhteismäärästä.

VERDANDI

Verdandi-yhtiöiden vakaa kehitys jatkui myös vuonna 1994. Liikevaihto nousi lähes miljardiin eli 963,8 miljoonaa markkaan. Kasvu oli edelliseen vuoteen verrattuna 7,7 prosenttia. Taseen loppusumma oli 3 244 miljoonaa markkaa eli lisäystä 12,2 prosenttia.

Verdandi-yhtiöiden vakuutusmaksutulo oli viime vuonna 744,2 miljoonaa markkaa. Maksutulon kasvu oli 15 prosenttia. TEL-eläkevakuutuksen maksutulo nousi 10,9 prosenttia ja YEL-vakuutuksen 13 prosenttia. Henki- ja sairausvakuutusten maksutulo nousi 19,2 prosenttia ja vapaamuotoisten eläkevakuutusten peräti 39,2 prosenttia.

Korvauksia maksettiin yhteensä 567 miljoonaa markkaa, jossa oli kasvua 10 prosenttia.

Verdandi-yhtiöiden vakavaraisuus on erittäin hyvä. Vakuutusyhtiön vakavaraisuudesta kertoo parhaiten toimintapääoman määrä, joka Verdandi-yhtiöissä ylittää moninkertaisesti lain asetamat vähimmäisvaatimukset.

Verdandi-yhtiöt ovat sijoittaneet varansa pääasiassa lainoihin, joilla on turvaavat vakuudet, joukkovelkakirjoihin ja sijoitustodistuksiin (2 229 Mmk). Osa varoista on sijoitettu kiinteistöihin ja kiinteistöosakkeisiin (360 Mmk). Osakkeiden osuus sijoituksista on suhteellisen pieni (120 Mmk).

Sijoituspolitiikka on ollut turvallista, riskit on minimoitu ja luottotappioilta on välttytty.

Asiakas voi verrata vakuutusyhtiöiden toimintaa sillä, minkälaisia hyvityksiä ne pysty-

vät asiakkailleen vuosittain antamaan. Eläke-Verdandin maksamat TEL-eläkevakuutusten hyvitykset ovat viime vuosina olleet selkeästi yli maan keskiarvon. Lisääntynyt tehokkuus, kustannussäästöt sekä Verdandin hallintaan vakuutusmaksujen muodossa uskottujen varojen harkittu sijoittaminen ovat mahdollistaneet tämän.

Vuodesta 1905 lähtien vakuutuslalla toiminut Verdandi täyttää tänä vuonna 90 vuotta.

ELÄKETURVAKESKUS

Eläketurvakeskus lopetti luottovakuustustoiminnan ja luottovakuutuskanta siirrettiin vuoden 1994 alussa Vakuutusosakeyhtiö Garantialle.

ETK on vastuussa siitä osasta luottovakuutuksen korvausmenoa, johon Garantian vakuutusmaksutuotot eivät riitä. ETK on oikeutettu perimään vastuullaan olevan korvausmenon työeläkemaksuja maksavilta työnantajilta.

Yritysten maksuvaikeudet jatkuivat pahoina vuonna 1994. ETK:n vastuulla oleva, työeläkemaksuja rasittava määrä kasvoi vuoden 1993 lopun 1 216 miljoonasta 1 421 miljoonaa markkaan.

ETK on toimintansa alusta lukien ostanut pääosan atk-palveluistaan Oy Tietokonepalvelu Oy:ltä. Kertomusvuonna TKP ja toinen keskeinen atk-yhtiö, Eläkesysteemi Oy, luopuivat käyttötoiminnasta. Jatkajaksi perus-

tettiin uusi Octel Oy-niminen yhtiö, jonka käyttäjiksi tulivat yhtä lukuunottamatta entisten yhtiöiden asiakkaat. Suunnittelupalveluja jäi hoitamaan Oy Tietokonepalvelu Ab, jonka osakas Eläketurvakeskus edelleen myös on.

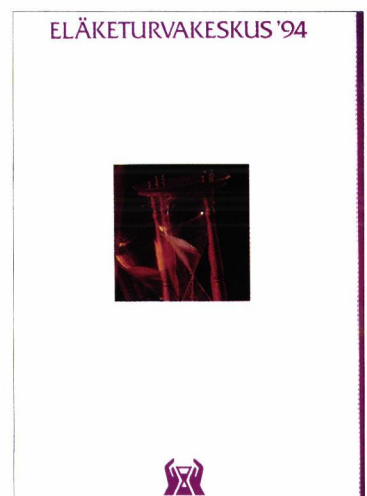
Rekisteriuudistus on ETK:n toiminnallisesti tärkein kehittämisalue. Voimavarat eivät kuitenkaan riitä kaikkien osa-alueiden samanaikaiseen uudistamiseen. Työsuhderekisterin kokonaisuudistus siirrettiin myöhemmäksi. Eläkeasioiden hoidon uudistamishanke kestää eri vaiheineen vuoteen 1998 saakka. Rekisteriuudistuksen avulla viimeisen laitoksen periaate voidaan ulottaa myös julkiselle sektorille.

Euroopan talousaluetta koskeva ETA-sopimus astui voimaan 1.1.1994. Sopimuksen käytännön toteutus lisäsi ETK:n ulkomaisten asioiden hoitoa ruuhkaksi asti. Kansainväliset

asiat ovat jatkossakin yhä kasvava työsaara.

Kokonaisneuvonta oli yksi kehittämisen avainalueita. Asiakas saa kokonaistietoa samaan vakuutustapahtumaan perustuvista muista sosiaalietuuksista. Yleisissä tietoverkoissa toimiva eläketietopankki, Elmo, valmistui kertomusvuoden lopulla ja liitettiin osaksi sosiaali- ja terveysministeriön tietokantaa.

Hallinnon kulut olivat yhteensä 109,4 miljoonaa markkaa. Lisäystä oli 2,8 prosenttia. Luottovakuutuksen erottamisen myötä ETK:n toimialue on kaventunut. Henkilöstön määrä pieneni ja oli vuoden päättyessä 335.

YRITTÄJÄELÄKKEIDEN JUHLAA

TASAVALLAN PRESIDENTIN TERVEHDYS

Yrittäjät niin kaupungeissa kuin maaseudulla saivat ansioeläketurvansa — YEL:n ja MYEL:n — neljännesvuosisata sitten. Vaikka kansantalouden synkät tosiasiat luovat tänään varjonsa moneen kohtaan kansalaisten elämänkaarta, näen merkkejä paremmasta huomisesta ja aihetta optimismiin. Tässä ei ole kysymys yksinomaan talouden elpymisestä, vaikka sekin on hyvin myönteinen asia.

Selvitysten mukaan nuoret suhtautuvat luottavaisesti tulevaisuuteen ja ovat asenteiltaan joustavia, jotta työtä riittäisi useammalle. Nuoret ja aloittavat yrittäjät ovat YESYEL-kampanjan erityisenä kohderyhmänä. Valinta osuu hyvin yhteen tänä vuonna alkavan yrittäjyysvuosikymmenen kanssa, jonka tavoitteena on alentaa kynnystä ryhtyä yrittäjäksi.

Meidän on yhdessä huolehdittava siitä, että saamme Suomeen sellaisen uusien yrittäjien sukupolven, joka murtaa työttömyyden selkärangan. Tätä pyrkimystä osaltaan edistää yrittämisestä palkitseva, ansioihin suhteutettu eläketurva. Se kuuluu yrittäjälle siinä kuin palkansaajallekin.

Yrittäjäeläkkeiden 25-vuotisjuhlan johdosta esitän kaikille Suomen yrittäjille ja heidän työeläketurvastaan huolehtivalle työeläkejärjestelmälleen parhaan tervehdykseni ja menestyksen toivotukseni.

Martti Ahtisaari
Tasavallan Presidentti

"Laman vuoksi yritystulot ovat pienentyneet ja nähtävissä on, että yrittäjien eläkkeen pohjana olevat työtulot ovat alentuneet 1980-luvun tasolle", sanoi Sinikka Mönkäre.

"Yrittäjyys olisi otettava monilla hallinnon aloilla muutoksen pääteemaksi", vaati professori Antti Paasio.

Myös uudet ja vanhemmat työeläkejohtajat pääsivät tapaamaan ajankohtaisia ongelmia yhdessä. Työeläkejärjestelmän isä, professori Teivo Pentikäinen ja Eläke-Varman toimitusjohtaja Paavo Pitkänen.

"Anna mulle tähti-taivas", oli SYK:n tyttöjen pyyntö laman kynsistä virkoaville yritys-elämän ja työeläkejärjestelmän johtohenkilöille.

"Kevät toi, kevät toi murarin", laulaa lurittivat SYK:n kamarikuoron pojat.

Yrittäjäeläkkeiden 25-vuotisjuhla kokosi lähes neljäsataa osanottajaa toukokuun lopulla Finlandia-talolle. Suuri osa juhlavieraista oli SYKL:n, PTK:n ja kaupakamarien yrittäjäjäseniä. Myös maa- ja metsätalousyrittäjät olivat hyvin edustettuina MTK:n ja Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen kautta.

Juhlan avasi Eläketurvakeskuksen toimitusjohtaja *Matti Uimonen*. Yrittäjäprofessori *Antti Paasio* Turun kauppakorkeakoulusta käsitteli juhlapuheessaan laajasti yrittäjyyden merkitystä suomalaisessa yhteiskunnassa. Yrittäjien puheenvuorot oli uskottu SYKL:n toimitusjohtaja *Kari Heikkilälle* ja MTK:n toiminnanjohtaja *Markku Nevallelle*. Valtioneuvoston tervehdyksen yrittäjille toi sosiaali- ja terveystieteiden ministeri *Sinikka Mönkäre*.

Tasokas kulttuuriantti oli kokonaan tulevan yrittäjäpolven harjoituksilla. Sekä Suomalaisen yhteiskoulun kamarikuoro että Länsi-Helsingin Musiikkiopiston jousiorkesteri saivat raikuvat suosionosoitukset osakseen.

*Teksti: Jouko Moilanen
Kuvat: Jouko Laitinen*

Laadullinen yrittäminen ja sosiaaliturva

Vain pieni osa taiteellisten ammattien vapaista harjoittajista soveltuu yhteiskunnan massakäsittelyn kohteiksi. Järjestelmiensä virtaviivaisuutta ihannoivat hallintoihmiset eivät piittaa väliinpuotoajista, koska he edustavat numerollisesti tilastoissa hädin tuskin erottuvaa ryhmää. Kun nykyajan Aleksis Kiviä ei hevin tunnusteta, kielletään se mahdollisuus, että heitä edes voisi piillä sosiaalikulissien kätöksissä.

Vero- ja eläkevirkamiesten on vaikea, ellei mahdoton mieltää sitä, että tietyt ammatit ovat poikkeuksellisia ja niiden harjoittajia on käsiteltävä erityistapauksina. Vapaat taiteilijat ovat huonolla menestyksellä yrittäneet löytää ymmärtämystä työnsä luonnetta ja laatua kohtaan. Yhtä kaikki heidät niputetaan taloudellisten yrittäjien ja elinkeinonharjoittajien kanssa. Ehkä siihen vaikuttaa taiteilijoiden oman työnsä perustan vähättely, sen käsityöläisyyden pikemmin kuin luovuuden korostaminen (esim. Mika Waltari).

Kiitoksin on todettava, että Seppo Pietiläinen kirjoituksessaan Taiteilija — yrittäjä vastoin tahtoaan kertoo myös niistä näkökohdista, joita YEL:n sopivuutta taiteilijoille arvostelleet ovat esittäneet. Mutta oikea näkemys uran pirstaleisuudestaan ei kirjoita hänestä muuta johtopäätöstä kuin sen, että pitää vain pienestä pitäen maksaa niin paljon kuin suinkin, kyllä vanhuudenpäivinä sitten ilo koittaa.

En usko, että taiteilijoiden kohtelu yksilöinä, kuten ylimääräisiä eläkkeitä jaettaessa, olisi mahdotonta tai perin vaikeaa. Kysymys on hyvästä tahdosta. Sitä liikenee poikkeustapauksille liian vähän. Lait on tehty jäykiksi.

Taiteilija voi saavuttaa taloudellisesti merkittäviä voittoja nuoruudessaan ja joutua sitten yleisön ja markkinointikoneiston epäsuosioon. Tai hän saattaa korjata satoa elämäntyöstään vasta kun ikätoverit ovat kauan nauttineet työeläkkeitään. Tavallisinta lienee kuitenkin sellainen urakehitys, että kitkutellaan lähinnä apurahojen ja satunnaisansioiden varassa vuosikymmenestä toiseen.

Missään tapauksessa en voi yhtyä Pietiläiseen siinä, että pienituloinen pystyisi normaaleista elinkustannuksista tinkimällä rahottamaan kohtuullisen eläkekertymän, vaikka velaksi. Tulevaisuuden huono ennustettavuus ei rohkaise siihen arvostettuakaan taiteilijaa. Sitä paitsi V5:een verrattava eläkepeli ei minusta ole oikeudenmukaista taiteilijan kohtelua.

Taiteilija luo paitsi tuotantoon myös työpaikkansa. Hän pitää sitä yllä monesti eläkeläisenäkin sangen vaatimattomin kustannuksin elinkeinoelämän saamiin tukiaisiin verrattuna. Hänen työnsä merkitys ei näy myyntilukuina eikä rojalitsummina, vaan arvokkaiden ”keksintöjen”, innovaatioiden leviämisenä, niiden suodattumisena kukaties ammattitoverien omaksumien vaikutteiden kautta yleiseen tietoi-

suuteen. Se on pitkä ja vaikeaselkoinen prosessi — Kiven tapauksessa kesti kolmisenkymmentä vuotta, ennen kuin voi sanoa valistuneen yleisön löytäneen hänet. Viimeiset hänen näytelmiensä kantaesitykset tapahtuivat vasta 1940-luvun lopulla; eivätkä nekään ole ’huonoja’ tekstejä.

Moni tekijä on kokeillut taloudellista yrittämistä, myös Kivi omien teostensa kustantajana. Jäljet kauhistuttavat: runoilija Pekka Parkkisen murheellinen kohtalo on yksi tuore esimerkkitapaus.

Taidetta jalostavat kaupalliseen markkinointiin siihen erikoistuneet ammatti-ihmiset ja heidän yrityksensä. Ne eivät ole työnantajia sanan sovinnaisessa, rajatussa mielessä, vaikka sellaisen tapaan käyttäytyvätkin. Voimme mielestäni sopia Pietiläisen kanssa siitä, että yhteisö, yhteiskunta korjaa kulttuurisen hyödyn luovasta taiteesta ja siten se on moraalisesti arvioiden työn teettäjän asemassa. Se onkin viime aikoihin saakka vastannut huutoon myöntämällä ylimääräisiä taiteilijaeläkkeitä. Niillä pitäisi tilkitä lakisääteisten järjestelmien jättämiä aukkoja; se periaate on taiteilijapuolella laajasti hyväksytty.

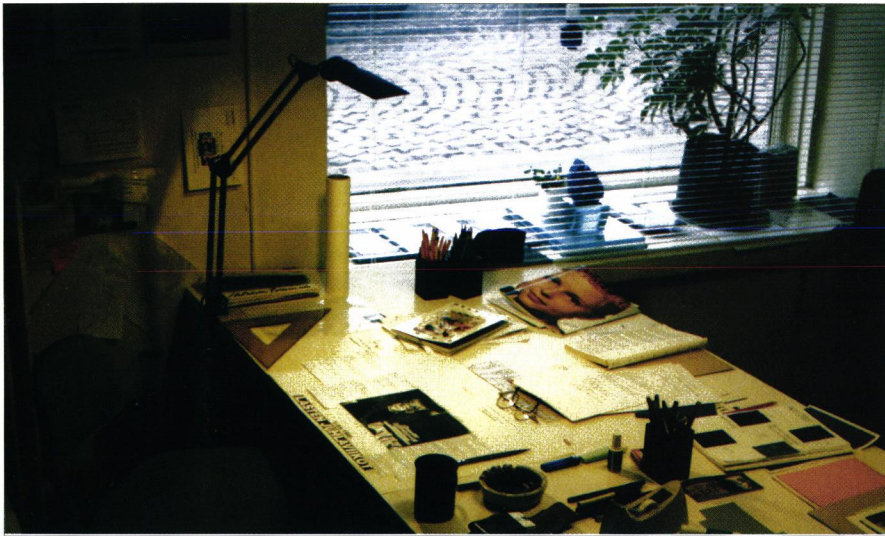
Ne olisi mielestäni siirrettävä opetusministeriön holhouk-

seen, koska valtiovarainministeriön virkamiehet eivät kerta kaikkiaan ymmärrä, mistä niissä on kysymys.

Pietiläiselle on sattunut pikku vahinko, kun hän ilmoittaa, ettei TaEL ole Pandoran lipas: se antiikkinen rasia sisälsi kaikki ajateltavissa olevat vitsaukset ja taudit eikä ollut aarrearkku. Joka tapauksessa pidän sen rajausta lähinnä esiintyneen epäonnistuneena kompromissina. Kääntäjiä, säännöllisesti vuosikymmenet lehteen kirjoittavien ja -piirtävien sekä opetuskeikkoja hen- genpitimikseen tekevien syrjintä on pikaisesti korjattava. Hyvällä tahdolla se on mahdollista.

Yksi perimmäisistä ongelmista on työsuhte-käsitteen vanheneminen käsiin. Ruotsissa on tietääkseni käytössä jokin sen kaltainen välimuoto kuin ”työsuhdetta läheisesti muistuttava” -malli. Sitä noudatettaneen etätyöskentelyssä ja ainakin osassa henkisen alan alihankinnoista.

Vaikka teen työtä kotona oman päätteeni ääressä, minulta edellytetään aikataulun noudattamista, tekstien määrämittäisyyttä, -muotoisuutta, julkaisijan toimittaman kirjoituspaperin käyttöä, yhä enemmän faksasta tai disketin lähettämistä. Olen siis monituisten, minusta riippumattomien määräysten vanki, vaik-

YEL on pienyrittäjälle aivan liian jäykkä

ka en ole sidottu työpaikkaan ja -aikaan. Lainsäädäntöä pitäisi tältä osin äkkiä rukata.

Pietiläinen huomauttaa, että työnantaja "ottaa palkkiota määrätessään huomioon sosiaaliturvan velvoitteensa". Kun YEL astui voimaan, eräät aikakauslehdet siirsivät toimittajia "vakinaisiksi avustajiksi" niissä merkeissä. Palkkiot puolestaan eivät nousseet työntekijöiden uusien rasi- teiden myötä. Muuttuvia kustannuksia säästettäessä on rokotettu vapaista avustajista. Paljon huomommaksi tilanne siinä suhteessa tuskin muuttuisi, vaikka sosiaalivastuita tasattaisiin.

En liene väärässä, kun tulkit- sen, että eläkealalla mieluummin tunnetaan myötätuntoa työn teet- täjiä kuin sen tekijöitä kohtaan. Semminkin erityisaloilla, kuten tekijänoikeuden alaisten teosten valmistuksen.

Pekka Lounela

Työeläke-lehden numerossa 2/95 käsiteltiin laajasti ja ansiokkaasti yrittäjäeläkkeitä ja ihmeteltiin, miksi yrittäjä arvioi työtulonsa usein kovin alhaiseksi.

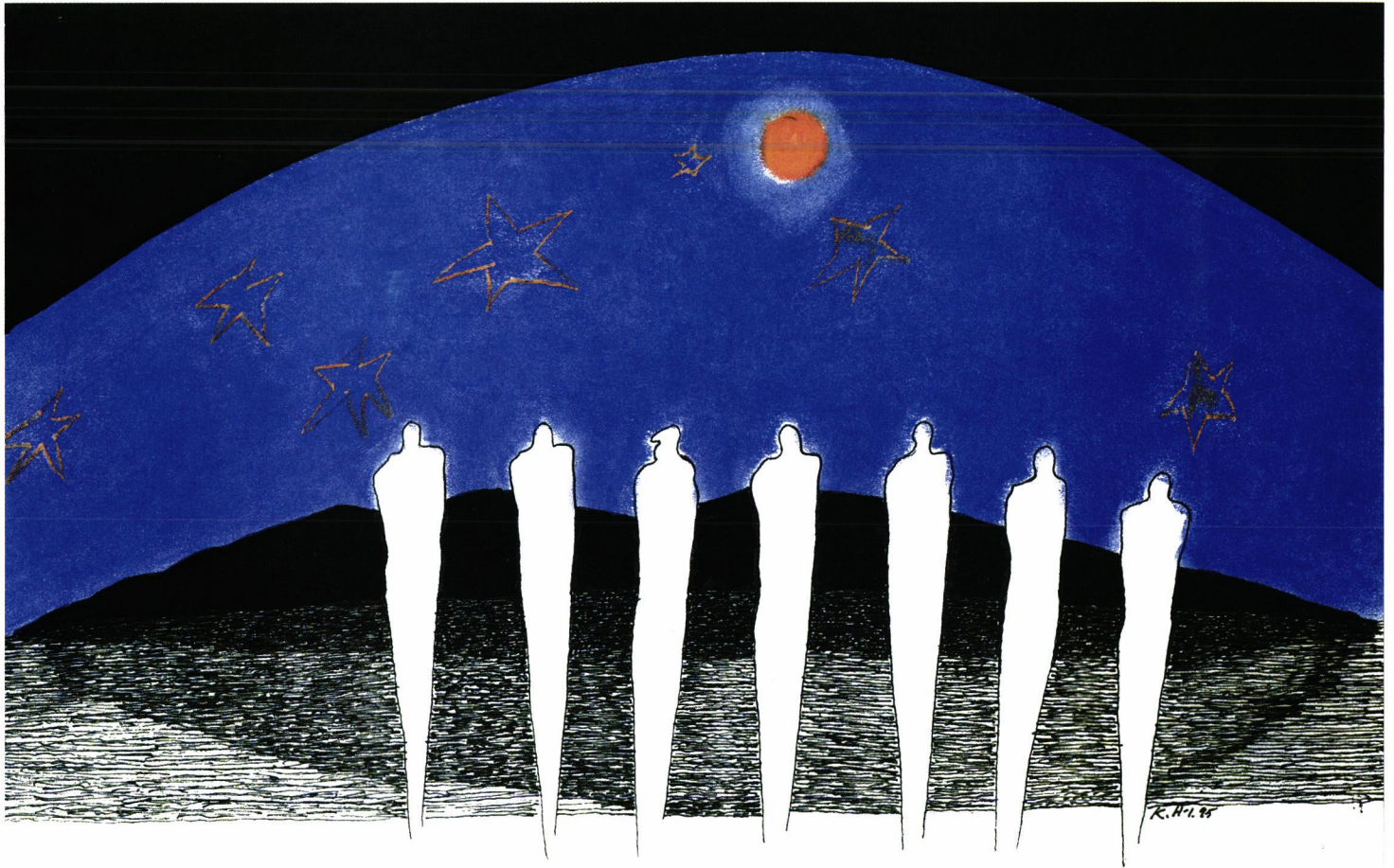
Yrittäjiä on monenlaisia ja YEL on ilmeisesti laadittu sellaisia yrittäjiä silmällä pitäen, jotka pyörittävät melko laajaa liiketoi- mintaa ja pystyvät määrittelemään työtulokseen tietyn siivun liikevaihdosta. Asia muuttuu koka- naan toiseksi, kun yrittäjätulo muodostuu satunnaisista palkki- oista. Yhden miehen/naisen yri- tyksiä on yhä enemmän. Kun va- kinaista ja varmaa tulolähdettä ei

ole, yrittäjän on pakko määritel- lä työtulonsa pienimmän mu- kaan, sillä mistä hän maksaa yrittäjäeläkemaksun, jos oletettu tulo jääkin haaveeksi.

Järjestelmä on siis nykyisel- lään aivan liian jäykkä. Jos yrit- täjien halutaan määrittävän työ- tulonsa yrittäjäeläkettä varten to- dellisuutta vastaavaksi, ehdottai- sin siirtymistä LEL:n tapaiseen järjestelmään, jossa eläkevakuu- tusmaksu maksetaan todellisesta tulosta tietyn ajan sisällä sen jäl- keen, kun tulo on saatu.

Marja-Liisa Kinturi
Yrittäjä/freelance-toimittaja

TYÖKYKYKESKUS AUTTAA

— Kun työpaikat tarvitsevat apua työntekijöidensä työkykyongelmiin, kannattaa ottaa yhteys meihin.

Työkyvyn ylläpito maksaa itse itsensä takaisin, vakuuttaa Työkykykeskuksen johtaja, ylilääkäri Esko Matikainen.

Lokakuussa 1994 toimintansa aloittanut Työkykykeskus toimii Työterveyslaitoksen uutena palveluyksikkönä.

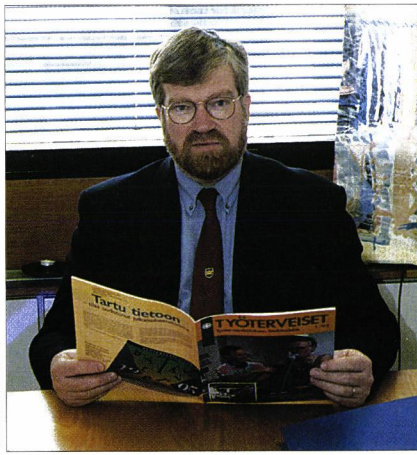
Työkykykeskuksen tehtävänä on kehittää työkykypalveluja, -kokeiluja ja erityisesti työkykyä ylläpitävää toimintaa. Se on eräänlainen yhdysside Työterveyslaitoksen ja yritysten välillä. Työkykykeskuksessa työskentelee Matikaisen lisäksi työpsykologi ja tutkimussihteeri.

— Vaikka meitä on vain kolme, resurs-

simme moninkertaistuvat Työterveyslaitoksen kanssa, joka kokonaisuudessaan on käytettävissämme. Välitämme Työterveyslaitoksen eri yksiköiden asiantuntemuksen työpaikkojen käyttöön. Olemme linkki tutkimuksen ja käytännön välillä, Matikainen jatkaa.

Työkyky koostuu monista tekijöistä. Sii-

hen vaikuttavat muun muassa ihmisen rakenteelliset ja henkiset ominaisuudet, sairaudet, työn ominaisuudet, työympäristö, sosiaaliset suhteet, työyhteisö, työnantajan henkilöstöpolitiikka. Nämä muodostavat yhdesen sen, mitä kutsumme työkyvyksi.

Sirkka Ianskanen

Työterveyshuolto aluksi etusijalla

Yhteistyökumppanit ovat löytäneet näin toiminnan alkuvaiheessa ennen kaikkea työpaikkojen työterveydenhuollosta.

— Koulutamme työterveyshenkilöstöä, että se tuntee menetelmät ja viimeisimmät tutkimustiedot, joilla työkykyä ylläpitävää toimintaa voidaan työpaikoilla aloittaa ja kehittää, Matikainen kiteyttää.

Työterveyslaitos on maamme johtava työkyvyn ylläpitoon liittyvien menetelmien kehittäjä. — Havaitsimme, ettei Työterveyslaitoksen tutkimusyksiköillä ole riittävästi resursseja hoitaa tutkimustietoa palvelemaan käytännön työtä. Tästä tarpeesta itse asiassa syntyi Työkykykeskus, Matikainen sanoo.

Työkykykeskus osallistuu myös itse työkyvyn mittarien kehittämiseen kokeilu- ja arviointiyksikkönä. Se toteuttaa projekteja yhteistyössä yritysten, työterveysyksiköiden ja eläkelaitosten kanssa. Juuri aloitettu Työterveyslaitoksen pientyöpaikkaohjelma on yksi esimerkki tällaisista yhteistyöhankkeista.

— Tuotamme parhaillaan myös työkyvyn ylläpidon käsikirjaa lähinnä avuksi työterveyshenkilöstölle. Kirja sisältää lukuisia käytännön esimerkkejä ja sitä tullaan käyttämään myös koulutuksessa. Työkykyä ylläpitävä toiminta on nykyisin lakisääteistä työtä, joten työarkia riittää, Matikainen muistuttaa.

Työkykykeskuksen alkutaival on merkinnyt myös yhteistyön hiomista Työterveyslaitoksen muiden yksiköiden kanssa ja palveluiden kehittämistä.

— Tarjoamme työterveyshenkilöstön koulutuksen lisäksi kurssuja työpaikoille ja konsultoimme yrityksiä työkykyä ylläpitävän toiminnan aloittamisessa.

Yhteistyötä kuntien kanssa

Työkykykeskuksella on jo yritysasiakkaita jonkin verran, vaikkei palveluita ole vielä laajemmin markkinoitu. Matikainen mainitsee muun muassa kunnat ja kiinteistöalan yritykset.

— Työterveyslaitos on tutkinut ikääntyvien työntekijöiden työkykyä laajassa kunta-alan seurantatutkimuksessa. Tutkimuksen

mukaan esimiehellä on erittäin suuri vaikutus siihen, säilyykö työntekijän työkyky vai ei. Kun esimies kannustaa ja palkitsee, työntekijä pysyy työkyisenä ja haluisena. Kannustaminen ja palkitseminen ovat tärkeimpiä tekijöitä työkyvyn säilyttämisessä kuin työn kuormittavuus, rasittavuus tai työolot, jotka nekin toki työkykyyn vaikuttavat, Matikainen toteaa.

Työkyvyn ylläpito kannattaa

Työkyvyn ylläpitoon kannattaa panostaa. Lukuosat tutkimukset ovat osoittaneet, että johdonmukaisesti toteutettu työkyvyn ylläpito maksaa itsensä takaisin moninkertaisesti markoissa mitattuna.

— Henkilöstö kokee hyödyt lisääntyneenä työ- ja toimintakykenä, hyvinvointina ja esimerkiksi yhteistyökyvyn parantumisena. Työnantajalle toiminnasta tulee kannattavaa tuottavuuden kasvun ja henkilöstömenojen vähenemisen myötä. Tietoa on saatavilla riittävästi. Kaikki on nyt kiinni itsestämme, siitä että alamme toimia, Matikainen sanoo.

Suuret ikäluokat tarvitsevat kohennusta työkykyynsä

Suuret ikäluokat ovat keski-ikässä ja tarvitsevat pian kohennusta työkykyynsä. Työterveyslaitoksella on jo meneillään useita projekteja, jotka tähtäävät työkyvyn säilyttämiseen. Myös Suomen Ammatiliittojen Keskusjärjestö SAK on aloittanut kampanjan, joka korostaa ihmisen omaa vastuuta kunnostaan.

Mitkä ovat lääkkeitä, joilla ihmiset saadaan pysymään työkyisinä mahdollisimman pitkään?

— Oikein mitoitettu työ, hyvät ja turvalliset työolot ja -menetelmät, itsensä arvostaminen, mukavat työtoverit, innostavat esimiehet. Merkitystä on myös terveillä elintavoilla, liikunnalla ja harrastuksilla, luettelee Esko Matikainen.

Työ on oikein mitoitettu, kun se on sovitettu vastaamaan ihmisen ominaisuuksia. Tämä pitää paikkansa työn määrän ja laadun suhteen.

— Aikaisemmin pyrittiin sovittamaan

Ylilääkäri Esko Matikaisen mukaan työntekijän kannustaminen ja palkitseminen ovat tärkeimpiä tekijöitä työkyvyn säilyttämisessä kuin työn kuormittavuus, rasittavuus tai työolot.

ihminen työhön, nykyisin jo ymmärretään, että tuottavuus syntyy työmotivaation ja vastuun ottamisen kautta. Ihminen on ratkaiseva tekijä, johon työ on sovittettava. Työtä on kehitettävä ihmisen lähtökohdista ja kehittäjäksi sopii parhaiten se, joka työn tekee, Matikainen painottaa.

— Joku tuntee itsensä työkykyiseksi, vaikkei olekaan täysin kunnossa. Hänellä on elämä hallinnassaan ja halu tehdä työtä. On muistettava, että työkyvyn tunne on hyvin yksilöllinen asia. Tätä tunnetta voidaan kuitenkin lisätä johdonmukaisilla ja oikein ajoitetuilla toimilla. Yhteistyö ja osallistuminen ovat avainsanoja, kun kasvatetaan työkyvyn tunnetta. Niiden kautta syntyy ihmisessä sitoutuminen ja omakohtainen halu edistää omaa työ- ja toimintakykyä, Matikainen pohdiskelee.

Lama on kuormittanut ihmisiä

Lama on lisännyt kuormittuneisuuden tunnetta työpaikoilla, mikä käy hyvin ilmi esimerkiksi Työministeriön työbarometrasta.

— Juuri nyt koetaan, että työssä olevat joutuvat yhä tiukemmalle. Osittain syynä on lama ja sen luoma kulujen tiukka minimoiminen, mutta osittain se johtuu myös siitä, että työ on muuttunut.

Nykyisin työssä on oltava valmis moniin erilaisiin tehtäviin, uuden oppimiseen ja yhä lisääntyvässä määrin kouluttautumiseen.

— Työ kehittyy nopeasti ja kuormittaa sinänsä uudentyyppisillä vaatimuksillaan. Samanaikaisesti suuret ikäluokat ikääntyvät. Ollaan tilanteessa, jossa työkyvyn ylläpitoon on vakavasti paneuduttava. Lähivuosina meidän on pyrittävä kasvattamaan työkyvyn tunnetta. Onneksi tiedämme jo, miten tämä voidaan onnistuneesti toteuttaa, Esko Matikainen sanoo.

*Haastattelu:
Riitta Heinonen
LEL Työeläkekassan
tiedotusosaston
apulaisosastopäällikkö*

Professori Paavo Okko: Luovuus ja kansainvälisyys haaste yrittäjille

— Yritystoiminnan haasteet liittyvät meillä jatkossa innovaatiivetoisen ja kansainvälistyvän toimintatavan oppimiseen. Yrittäjyyden panosta tarvitaan näissä oloissa erityisen vahvasti, koska tehtävämme on luoda uutta, sanoi Vaasan yliopiston professori Paavo Okko yrittäjäläketurvan 25-vuotisseminaarissa toukuussa Seinäjoella.

Tilaisuuden järjestivät yhdessä Eläketurvakeskus, Suomen Yrittäjien Keskusliitto, Keskuskauppakamari ja Pienteollisuuden Keskusliitto Etelä-Pohjanmaalla toimivien aluejärjestöjen kanssa.

Okon mielestä juuri yrittäjyydessä ja uusissa yrityksissä on voimavara, jolla kansantalous etenee luovasti epävarmuuden maailmassa kohti parempaa tulevaisuutta.

Tuotannon kasvun jatkuva voimistuminen antaa Okon mukaan tilaa sekä työttömyyden että julkisen velan hoidolle. Kasvuvauhti on Suomessa nyt sopiva, mutta sen soisi jatkuva muutaman vuoden ajan. Nopeampi kasvu saattaisi kiihdyttää inflaatiota ja vaikuttaa haitallisesti vaihto-taseeseemme.

— Julkisen velan tasapainottamisen välttämätön ehto on, että talouden kasvuvauhdin on oltava jatkossa korkeampi kuin reaalin korkotaso. Taloutta on pidettävä kasvussa, ja samalla puristettava pitkät reaalikorot kasvuvauhtia alhaisemmiksi, vaati Okko.

Eläketurvakeskuksen puheenvuoron seminaarissa käyttänyt toimitusjohtaja Matti Uimonen muistutti, että yrittäjien ottaminen lakisääteisen eläketurvan piiriin oli niissä oloissa kansainvälisestikin ottaen harvinaisen ja merkittävä saavutus. Eläkejärjestelmän valmistelussa yrittäjäjärjestöt olivat aktiivisesti mukana ja niiden panos oli ratkaisevan tärkeä. Niiden näkemykset otettiin painavina huomioon järjestelmää pystytettäessä.

— Yrittäjien eläkelait ovat vakiinnuttaneet paikkansa neljännesvuosisadan aikana. Nykyisin ymmärretään jo yleisesti, että yrittäjien eläkelakien aattellinen pohja lepää suomalaisessa ja pohjoismaisessa arvomaailmassa: jokainen huolehtii ensisijaisesti itse omasta hyvinvoinnistaan. Toisaalta meillä ei jätetä oman onnensa varaan niitä, jotka ovat

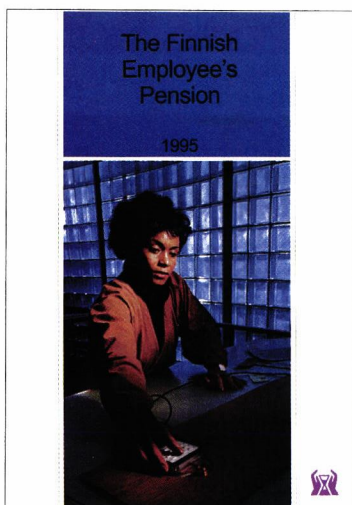

Vaasan yliopiston professori Paavo Okko ja ETK:n toimitusjohtaja Matti Uimonen yrittäjäläketurvan 25-vuotisseminaarissa toukokuussa Seinäjoella.

menettäneet toimeentulonsa sairauden tai vanhuuden vuoksi. Lakisääteinen eläkevakuutus on tehokas tapa näiden periaatteiden hoitamiseksi, sanoi Uimonen.

Jouko Moilanen
Kuva: Lasse Korhonen

Esite ulkomaalaisille

Eläketurvakeskus on uusinnut esitteen ”Ulkomaalaisen työeläketurva Suomessa”. Se on tarkoitettu Suomessa työskentelevälle ulkomaalaiselle, joka ei entuudestaan tunne Suomen työeläkejärjestelmää.

Esite on ilmestynyt suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, ranskaksi, venäjäksi ja viroksi. Sakankielistä esitettä on saatavissa kesäkuun loppuun mennessä. Esitteitä saa tilata Eläketurvakeskuksen postittamosta kirjeitse ja puhelimitse (puh.) 151 2417.

Ulkomaan eläkeasioiden hoito lakiosastolla

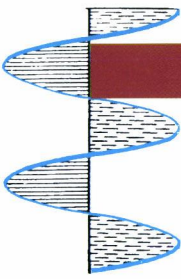
Eläketurvakeskuksen ulkomaan eläkeasioiden hoidon kehittämiseksi jaoston asiat on jaettu kahden ryhmään:

- eläkehakemusasiat
- vakuuttamisasiat.

Eläkehakemusasioiden kehittämistä vastaa kehityspäällikkö Riitta Korpiluoma ja jaostopäällikkönä toimii Pia Aaltonen.

Vakuuttamis- ja maksamisasiat sekä kirjeenvaihto hoidetaan vakuuttamisyksikössä. Edellä mainittujen asioiden kehittämi-

sestä vastaa apulaisosastopäällikkö Helena Tapio. Vakuuttamisyksikkö muun muassa antaa todistukset ulkomaille lähetetyistä työntekijöistä ja hoitaa näitä koskevat poikkeuslupa-asiat.

TYÖKYVYTTÖMÄNÄ TYÖSSÄ

**Skitsofreniaa sairastavan
21-vuotiaan naisen työskentelyä
kolmessa lyhyessä työsuhteessa
pidettiin työkyvyttömänä tehtynä työnä.**

Työskentely

Hakija työskenteli peruskoulun jälkeen kesällä 1990 kahden kuu-kauden ajan siivoojana TEL-työ-suhteessa. Tietoja hänen selviy-tymisestään tässä työssä ei ollut saatavissa.

Seuraavana vuonna hakija oli velvoitetyösuhteessa vanhusten palvelukeskuksessa. Hänen tehtävänään oli avustaa vanhuksia pukeutumisessa, riisuutumisessa jne. Esimiehen mukaan hakija oli aivan avuton eikä hänestä ollut juuri mitään hyötyä vanhuksille. Puolen vuoden pituiseksi tarkoi-tettu työsuhde päättyi neljän kuu-kauden kuluttua hakijan aloitteesta. Hakijan myöhemmin kerto-man mukaan syynä olivat pelko-tilat.

Kesällä 1992 hakija sijoitet-tiin velvoitetyön loppuajaksi kau-pungin siivoustoimiston tehtä-viin. Täälläkin hän osoittautui avuttomaksi ja aloitekyvyttömäk-si. Yksinkertainen siivoustyö on-nistui vain toisen henkilön jatku-van ohjauksen alaisena.

Terveystila

Neuvottelukunnan hankkimien kouluterveydenhuollon merkin-töjen mukaan hakijalla oli ollut

erilaisia vaikeuksia ainakin pe-ruskoulun ala-asteelta alkaen: vaikeuksia kaverisuhteissa, ni-men väärennöksiä, pieniä varas-teluja. 15-vuotiaana hän oli ollut vielä hyvin lapsellinen ja aikuiseen takertuva.

Seikkaperäisiä merkintöjä hakijan terveydentilasta oli vasta tammikuusta 1994 lähtien, jolloin hakija oli vanhempiensa kehotuk-sesta aloittanut käynnit mielen-terveystoimistossa.

MTT:stä maaliskuussa ja syyskuussa 1994 kirjoitettujen B-lausuntojen mukaan käyntien ai-kana oli selvinnyt, että hakijalla oli jo useamman vuoden ajan ol-lut pakkoajatuksia ja pakkotoi-mintoja. Hänellä oli ollut kuvitel-mia, että kaikki tavarat, joihin hän koskee, saastuvat ja ne täytyy heittää pois.

Oirekuvan hankaluuden vuoksi vanhemmat olivat tulleet siihen tulokseen, ettei hakija voi-nut enää asua kotona. Hakijan ter-veydentila ei ollut vuoden 1994 aikana kuntoutus- ja sairaalahoi-tojen avulla oleellisesti parantu-nut. Hänellä oli edelleen voimakasasteisia psykoositason pakko-oireita. Hoidon tarve oli arvioitu pitkäaikaiseksi ja kuntoutuminen työkykyiseksi epävarmaksi.

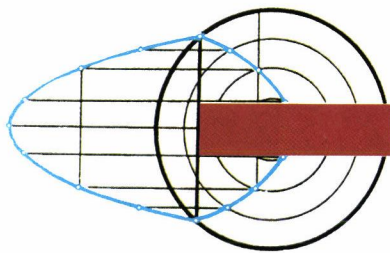
Neuvottelukunnan suositus

Tapauksen neuvottelukuntaan lähettäneen eläkelaitoksen, kuten myös neuvottelukunnan asian-tuntijalääkärien mielestä hakijan työkyvyttömyys vuodesta 1994 lukien oli ilmeinen. Ongelmallis-ta sen sijaan oli työkyvyttömyy-den alkamisajan määrittäminen. Lääketieteellistä dokumentointia hakijan sairaudesta ennen vuotta 1994 ei ollut ja lisäksi hänen en-simmäisen työsuhteensa osalta ei ollut käytettävissä tietoja työssä menestymisestä.

Neuvottelukunnan mielestä oli kuitenkin perusteltua katsoa, ettei hakija ollut missään vaiheessa ollut työkykyinen työeläke-lakien mielessä, kun otettiin huo-mioon hakijan muista työsuhteis-ta ja kehityshistoriasta esitetty selvitys sekä nykyisen terveyden-tilan selvittelyn yhteydessä saa-dut tiedot. Näin ollen neuvotte-lukunta päätti suosittaa työelä-kehakemuksen hylkäämistä sillä perusteella, että työskentely oli ollut työkyvyttömänä tehtyä työtä.

MARJA KALLENAUTIO

*Eläketurvakeskuksen
lakiosaston
jaostosihteeri*

English Summary

On 18 May 1995, the employees' and employers' organizations in Finland reached a historical agreement on the reform of the private-sector employment pension scheme, which will entail huge savings for the scheme. The measures agreed on will cut future employment pension expenditure by four percentage points of wages. Next year already the burden of payment will be reduced by almost FIM 3 thousand million. The measures suggested include new rules for calculating the pensionable wage as well as cuts in both post-contingency accrual of early retirement pensions and the index coverage for old-age pensions. All the amendments suggested will take effect on 1 January 1996. The agreement is a decision in principle which will be introduced in parliament by way of normal legislative action.

According to forecasts, the employment pension contribution would have risen to 29% of wages in 2030 without the measures suggested, and will amount to 25% if the measures suggested are adopted. Next year the employment pension contribution will have to be increased by 0.6 percentage points, which falls below the 1%-limit set in the government program. The increase will be equally divided between employers and employees, which means that the employees' pension contribution will represent 4.3% of the wage next year. If these measures were not to be introduced, the employees will have to contribute 5.2% of the wage.

The pensionable wage will be calculated on the last ten years of each employment. Where the contract of employment is shorter than ten years, all years are considered. The application of the ten-year-rule generally results in somewhat lower pensions than the previous four-year-rule and, in this way, reduces pension expenditure. However, in some occupations, e.g. for employees doing industrial work paid by the piece, earnings drop before retirement age. They will benefit from the reform and get higher pensions. The losers are those who have been able to increase their pensionable wage by working extra before the retirement age. The new rule of calculation will be gradually introduced and will be fully applied in the next century. To eliminate the influence of the economic recession and ensuing unemployment and redundancies on the pensionable wage and therewith on the pension, years with annual earnings below 50% of the average earnings of the years selected are left out.

Cuts in post-contingency accrual of early retirement pensions were also agreed on. Whereas pension so far has continued to accrue at the rate of 1.5% from the occurrence of disability until retirement age, the rate of accrual will now drop to 1.2% between the age of 50 and 60 and to 0.8% from the age of 60 onwards. Entitlement to post-contingency accrual requires that the beneficiary has been covered by the private or public sector scheme for at least one year

during the ten years immediately preceding pension contingency.

The index system will also be reformed, in that two separate TEL indices will be introduced, one for the active period of service, and one for the period of retirement after the age of 65. The TEL index for the active period of service will be applied to the adjustment of pensionable wages, paid-up policies, and pensions payable before the age of 65. Like the index currently applied, it will reflect the average changes in prices and wages. Pensions payable after the age of 65 will be adjusted with a reduced index, which reflects the changes in consumer prices more than the changes in earnings level.

As for rehabilitation, the agreement rests on the proposals of the working party having looked into rehabilitation. Disability assessment will be developed with emphasis on rehabilitation. To effect this, the labour market organizations and the employment pension institutions are formulating a comprehensive training programme, including a follow-up mechanism. In line with this, the temporary disability pension will be changed into a rehabilitation allowance.

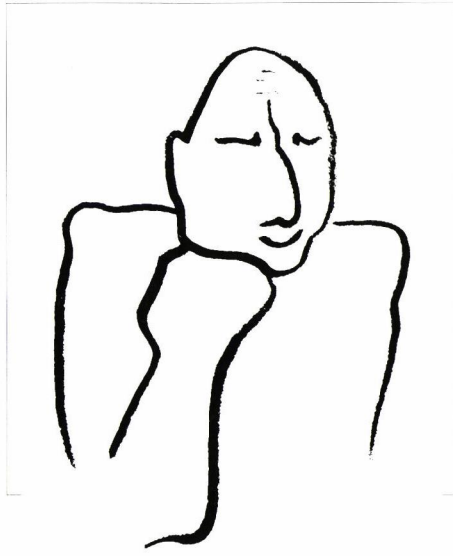
At The Central Pension Security Institute, a study was conducted to explore new patterns of service provision to the elderly. The constant expansion of the elderly population and therewith the corresponding increase in the

cost of elderly care as well as the foreseeable shift in the service structure from residential care to out-patient care are putting a strain on present out-patient services. At the same time, the public sector is allocating less resources for these services. The study attempted to establish whether an additional resource for this work could be recruited among the large number of current retirees within the framework of voluntary work.

The purpose of the study was to identify the need for care experienced by old people, on the one hand, and the willingness of younger pensioners to volunteer their services to the elderly, on the other. In the study around 500 elderly persons over the age of 75 were interviewed and a questionnaire was mailed to 1,500 pensioners between the ages of 45 and 74.

The findings indicate that elderly people are in need of assistance coping with many such things that the younger pensioners want to help them with. Against one elderly person in need of care there were generally several pensioners who were willing to provide it. The majority of the pensioners were willing to offer their services for free. Morbidity, age, and residential area were the main factors contributing to the need for care experienced by the elderly.

Eija Puttonen

Eläke-Eetu esiintyy lehtemme palstoilla aika ajoin. Hän on mukava, joskus hiukan äreä vanha herra, vai rouvako lie-nee, joka nimimerkkinsä antamasta suojasta esittää mielihiteitään.

Jo riittää puheet pommista

Kesällä 20 vuotta sitten työeläkkeet melkein puolitoistakertaistettiin työmarkkinaosapuolten sopimuksella. Nyt otetaan yhteisellä sopimuksella takaisin. Laihdutuskuuri ei ole vähäinen, mutta tähän sopijapuolet ovat päätyneet.

Maksu kevenee pitkässä juoksussa yli kymmenesosan. Toivotavasti nyt vihdoinkin loppuisi alituinen puhe eläkepommista, joka on purettu moneen kertaan.

Eläkeläiset kantavat kortensa kekoon indeksitarkistusten muutoksina. Eikä se korsi mikään pikkutikku olekaan. Isoista rahasummista on kyse.

Palkansaajan työeläkemaksu vaikuttaa jatkossa indeksitarkistukseen pysyvästi. Asiaa onkin jo harjoiteltu kolme vuotta. Eläkeikäisten työeläkkeisiin annetaan palkkatason reaalinoususta viidenneksen verran. Puolet tätä hyvää on tullut tähän saakka ja tulee jatkosakin alle 65-vuotiaille. Elämisen kallistuminen toki korvataan kokonaan molemmille ryhmille, ilman sitä indeksiturvasta puhuminen olisi pelkkää sananhelinää.

On selvää, että syntyneitä ratkaisuja arvostellaan. Siihen on va- paassa maassa jokaisella oikeus. Palkansaajat ja työnantajat ovat kuitenkin päätöksen takana, samoin pääministeri, joka lupasi indeksitarkistukset eläkkeisiin ensi vuonna. Hyvä näin.

Eläke-Eetu

TYÖELÄKE

**ELÄKETURVAKESKUKSEN
JULKAISU**

Päätoimittaja:
Pirkko Jääskeläinen

Toimitussihteeri:
Marja-Liisa Takala

Toimitusneuvosto:
Pirkko Jääskeläinen,
puheenjohtaja
Kimmo Eskola
Mikael Forss
Riitta Heinonen
Osmo Rinne
Seppo Pietiläinen
Ulla Tujunen
Marja-Liisa Takala,
sihteeri

Ulkoasu ja kansi:
Kristina Issakainen

Toimituksen osoite:
Opastinsilta 7
00520 Helsinki

Puhelin (90) 1 511

30. vuosikerta
Työeläke ilmestyy viitenä
numerona vuodessa.

Vuosikerran hinta
70 markkaa

Helsinki 1995
Martinpaino Oy

ISSN 0564—5808

*Hyvää kesää
Työeläke-lehden lukijoille!*